

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

HISTORICKÝ CÍRKEVNÍ MAJETEK VE SVĚTLE JUDIKATURY
NEJVYŠŠÍHO A ÚSTAVNÍHO SOUDU ČR

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně, a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem při své práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V dne

.....
Jan Gregor

Poděkování

Na tomto místě chci poděkovat vedoucímu této práce, JUDr. Bc. Václavu Valešovi, Ph.D. za odbornou pomoc, poskytnutý čas a cenné rady, které jsem ne vždy rád slyšel, ale určitě prospěly mně i této práci.

Obsah

Úvod.....	3
I. Historický exkurs	4
1.1 Církev jako společenství	4
1.2 Období samostatného Československa	5
1.3 Období limitované demokracie	6
1.4 Období komunistické diktatury	8
II. Úsilí o legislativní řešení majetkového vyrovnání	14
2.1 Plné obnovení náboženské svobody?	14
2.2 Blokační paragraf	15
2.3 Úsilí o vyrovnání vztahu státu s církvemi	16
2.4 Vyrovnání státu s církvemi.....	17
III. Historický církevní majetek ve světle judikatury Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu	19
3.1 Úvod do problematiky	19
3.2 Postoj Nejvyššího soudu ČR	21
3.2.1 Legalizace odcizeného majetku Nejvyšším soudem	21
3.2.2 Restituční nárok jako prekluze vlastnictví?.....	25
3.2.3 Zásadní obrat	29
3.3 Ústavní soud a jeho reflexe historického církevního majetku	32
3.3.1 Výčtový zákon povahy obecné či zvláštní	33
3.3.2 Období legitimního očekávání a odmítavých usnesení	38
3.3.3 Legitimní očekávání dosáhlo zletilosti.....	42
3.3.4 Poslední vykřičník zákonodárci	46
3.3.5 Spravedlnosti bylo učiněno za dost, zákonům navzdory	51
3.3.6 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a jeho ústavní přezkum... 53	

3.3.7 Vývoj judikatury po přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi	60
3.4 Krátký exkurs do rozhodování Nejvyššího soudu ČR po přijetí z. č. 428/2012 Sb.....	65
Závěr.....	67
Zdroje	69
Seznam literatury.....	69
Seznam jiné literatury:.....	70
Seznam právních předpisů:	71
JUDIKATURA.....	73
Historická judikatura	73
Nejvyšší soud ČR	73
Ústavní soud ČR.....	74
Summary	75

Úvod

Cílem první části práce je poskytnout určitý nástin veřejnoprávních zásahů státu aplikovaných na církevní majetek v průběhu nedávné historie. Jedná se pouze o část veřejnoprávních zásahů, jež se nepřímo či bezprostředně váže k rozhodnému období, tedy k období komunistické diktatury. V případě první republiky jde především o legislativu utvářející tzv. pozemkovou reformu. Na tuto problematiku bezprostředně bude navazovat pojednání o období limitované demokracie, ale především stručný popis hrůzné komunistické diktatury a jejich „legálních“, ale i nelegálních počínů na historickém církevním majetku. Na úplný závěr první části je třeba reflektovat historický církevní majetek pohledem socialistické soudní moci.

Záměrem druhé části je stručný popis procesu snahy o legislativní řešení vydání historického církevního majetku, jež mělo bezpochyby významný vliv na judikaturu. V rámci této části bude také stručně pojednáno o z. č. 428/2012 Sb., zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi.

Cílem třetí části je dosažení komplexního rozboru judikatury Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu. V první řadě bude prostor věnován přístupu Nejvyššího soudu k otázce uplatňování vlastnických žalob formou obecných předpisů církevními právníckými osobami. Tato problematika bude rozebírána v širším kontextu restitucí obecně. Dále na problematiku bude navazovat rozbor přístupu Ústavního soudu. Především je vhodné věnovat prostor seznámení s rozdílnými přístupy senátů Ústavního soudu k uplatňování vlastnických žalob v konfliktu s restitučními nároky. Zároveň bude nutné důkladně popsat vývoj judikatury Ústavního soudu v případě konceptu tzv. „legitimního očekávání“ až po konstatování protiústavnosti stavu absence obecného restitučního předpisu umožňujícího naplnění legitimní očekávání. Na závěr třetí části bude prostor vymezen popisu kontroly ústavnosti, jemuž byl podroben z. č. 428/2012 Sb.. Na tuto problematiku navazuje prostor určený k popisu aktuálního přístupu Ústavního soudu, jež je uplatňován po přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Taktéž bude minimální prostor věnován aktuálnímu rozhodnutí Nejvyššího soudu ve věci určovací žaloby týkající se historického církevního majetku.

I. Historický exkurs

1.1 Církev jako společenství

V současné situaci rozsáhlého zaopatřujícího sociálního státu již nepatří mezi všeobecně rozšířenou představu, že by náboženství splňovalo významně jinou úlohu, než pouhou starost o kult, tedy liturgii a péči o duše věřících. Proto je nutné zjistit, jakým způsobem se definuje církev samotná, tedy především církev katolická¹. Výraz církev se zde váže výhradně na náboženství křesťanské. „Pochází z řeckého KIRIAKÉ, tj. Pánova (v řečtině Kirios = Pán, Kirieeleison = Pane smiluj se). Církev se řecky označuje jako EKKLÉSIA TOY KYRIOY, tzn. shromáždění Pánovo.“² Pojem ekklésia je velmi dobře znám jako výraz zahrnující řecké politické shromáždění polis (obec všech plnoprávných občanů), jde tedy o shromáždění plnoprávných občanů Kristových. Toto shromáždění má z vůle zakladatele plnit mnohá poslání. Tradice církve vyznačila tři základní okruhy jejího působení ve světě, a to: a) učitelská služba, b) posvěcující služba církve a konečně c) charitativní péče. Ke všem výše uvedeným činnostem církev potřebuje vlastnit majetek, z něhož financuje služby církví poskytované. Vyjádření vlastnického nároku církve nacházíme v komentáři soudobého kanonického práva (CIC 1917³), jež právo církve vlastnit majetek odvozuje přirozenoprávní teorií: „Svůj nárok zakládá církev na skutečnosti, že jako lidská, veřejná a světová organizace, nemůže svoji Bohem svěřené úloze dostáti bez hmotných statků, a jsouc společností dokonalou a svéprávnou, potřebuje vlastního majetku, který svobodně sama spravuje.“⁴

Pro všechny tyto tři složky jsou nutné prostředky, jež se nazývají „církevní majetek“. Jedná se o souhrn věcných práv církví a náboženských společností, v českém kontextu většinou majetku katolické církve. Velmi často se v literatuře setkáme s pojmem tzv. „mrtvé ruky“ (*manus morta*), dříve velmi frekventovaným

¹ Katolická církev v českém prostředí po dobu vymezeného období byla hlavní náboženským hegemonem, proto pokud se v práci objeví termín „církev“, jde v podstatě o synonymum katolické církve, avšak ne vždy. Synonymum je to v podstatě z důvodu vymezení tématu, jiné církve a náboženské společnosti zde v porovnání s katolickou církví takovými majetky nikdy nedisponovaly.

² TRETERA, Rajmund Jiří. *Církevní právo*. 1. vyd. Praha: J. Krigl, 1993, s. 17

³ *Codex iuris canonici: Pii X pontificis maximii ussu digestus, Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*. Dostupný na: <http://www.jgray.org/codes/cic17lat.html> (vydán 27. 5. 1917 a uveřejněn dne 28. 6. téhož roku v Acta Apostolicae Sedis s účinností od 19. 5. 1918)

⁴ PEJŠKA, Josef. *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému*. Obořiště: Theologický ústav ČSsR, 1934. s. 160 - 161

označením církve, vlastníka nemovitých věcí. Termín pochází z právní úpravy, kdy „nemovité věci náležející církvi nesmějí podle církevního práva býti zcizovány, čímž pro právní obchod se stávají takřka mrtvými.“⁵

Církevní majetek je na základě partikulárního kanonického práva rozdělen do několika kategorií. Jedná se o jmění⁶ zádušní, jmění obroční (*beneficium*), jmění církevních nadání (*bona piarum causarum*) a konečně jmění korporační, především jmění klášterů a kongregací.

Definice vlastnictví od římských dob neztratila na svém lesku, proto z důvodu vymezení zkoumané problematiky je nutné ji zde pro úplnost uvést: „Vlastnictví je právní panství, je všeobecné, přímé a výlučné.“⁷ Mezi základní projevy vlastnictví patří: *ius possidendi* (držet), *ius utendi* (užívat), *ius fruendi* (požívat) a konečně *ius abutendi* (zničit).

1.2 Období samostatného Československa

Stabilní změnu režimu na počátku existence samostatného Československa zabezpečila tzv. „recepční norma“, tedy zákon č. 11/1918 Sb. z. a n.. Vzestup socialismu v Československu měl výrazné dopady na církevní majetek. Již „v programu vlády vedené Karlem Kramářem z 9. ledna 1919 byl obsažen příslib zestátnění dolů, vyvlastnění velkostatků, zdanění válečných zisků a zavedení dávky z majetku“.⁸ Katolická církev disponovala s půdou o rozloze kolem 500.000ha, byla tedy největším vlastníkem půdy ve svém souhrnu⁹.

Zákony o pozemkové reformě (v letech 1919 – 1920)¹⁰ započaly období částečné konfiskace (eufemismus pro zábor) půdy a lesů katolické církvi. Část majetku byla v podstatě vyvlastněna za náhradu, ač se nejednalo o náhradu spravedlivou (použití ceny pro vyměření náhrady ve výši z roku 1913 a 1915). Záborovým zákonem ze dne 16. dubna 1919 bylo stanoveno, že veškerá půda

⁵Ottův slovník naučný, S. d. Ottův slovník naučný, Sedmnáctý díl. Praha: J. Otto 1901, s. 826

⁶Jmění je historickým pojmem označujícím vlastnictví

⁷KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. Římské právo. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1997. Beckovy právnické učebnice. ISBN 80-7179-031-, s. 153

⁸ PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004, ISBN 80-7239-147-x., s. 79

⁹tamtéž, s. 84

¹⁰konkrétně z. č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků; z.č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabrání velkého majetku pozemkového (záborový zákon), z. č. 330/1919 Sb. z. a n., o Pozemkovém úřadu; z.č. 81/1920 Sb. z. a n., přidělový zákon; z.č. 329/1920 Sb. z. a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek (náhradový zákon)

jednoho vlastníka přesahující rozlohu 150 ha zemědělské půdy, v ostatních případech přesahující 250 ha, bude určena k záboru.

Často se dozvídáme, že katolická církev měla k majetku pouze užívací práva. Pokud majetek státu a obcí byl z pravomoci záborového zákona vyjmut, jak je možné, že na majetek podléhající „užívacímu právu církve“ dolehla povinnost záborového zákona stejně, jako na všechny jiné fyzické i právnické osoby soukromého práva? Je tedy zcela evidentní, že samotný československý stát katolickou církev považoval za plnohodnotného vlastníka půdy.

Z důvodu velmi dlouhého trvání přechodu vlastnických práv zabrané půdy došlo tedy v letech 1935 – 1936 k uzavření dohody mezi vlastníky zabrané půdy a Státním pozemkovým úřadem. Tzv. „generální dohody s původními vlastníky“ svěřovaly dosud nerozdělenou půdu do užívání původním vlastníkům na dobu 20 – 30 let. Tato prodleva původní pozemkové reformy přinesla své „otrávené ovoce“ až po II. sv. válce.

V případě církevně právních subjektů „bylo na nové nabyvatele převedeno jen 37 000 ha, tj. 16 % církevní půdy.“¹¹ Proto tedy nebyla katolická církev ohrožena existenčně, jelikož primární zdroj jejich příjmů byl zachován. Stále je zde zmiňováno, co katolická církev vlastnila. Zároveň je nutné ukázat v číslech charitativní působení, tedy pouhou část práce v Československu v kritickém roce 1938 (informace pouze o Čechách): Katolická církev provozovala 54 dětských opatroven, 25 sirotčinců a jeslí, 19 domovů seniorů a dlouhodobě nemocných, 16 ústavů pro těles. a duš. vadné, 10 ošetřoven pro chudé nemocné, 6 nemocnic a 27 útulků pro studující, celkem poskytovala služby pro 39.662 osob s nákladem 22,667.861 Kčs za rok.¹²

1.3 Období limitované demokracie

Vztahy mezi církvemi a československým státem byly po roce 1945 na novém začátku. Především katolická církev v českých zemích vyšla z okupace nacismu posílena vysokým morálním kreditem, za který tvrdě zaplatila stovkami mrtvých v koncentračních táborech a nacistických lágrech. Někteří členové biskupského sboru, arcibiskup Josef Beran a taktéž nově vysvěcený litoměřický

¹¹ Kalný, M.: *Církevní majetek a restituice*. Praha, Občanský institut 1995, s. 16

¹² op. cit. *Věstník Svazů katolické charity v Čechách*. Praha: Zemský svaz kat. charity v Čechách, 1939, s. 83 In: VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské Charity*. Olomouc, 1941. Knihovna Charity. s. 156

biskup Štěpán Trochta, prošli hrůzami koncentračních táborů. Československý stát, prostřednictvím československé vlády, Národní fronty, garantoval náboženskou svobodu, avšak plánované reformy vyvolávaly, především ze strany Svatého stolce, obavy o její budoucnost. Hlavní spory se v tomto období odehrávaly o dva okruhy. Prvním z nich byl boj proti znárodnění církevního školství,¹³ druhým byl rozsáhlý zásah do vlastnických práv církve pokračující pozemkovou reformou.

Populistický program nové vlády Národní fronty z roku 1946 přinesl závazek revize pozemkové reformy z roku 1919. Tento bod přinášel významné obavy jak československým biskupům, tak i samotnému Vatikánu, jelikož ohrožoval samotný princip volného výkonu náboženské svobody v Československu. Zákon byl po urputných bojích přijat pod č. 142/1947 Sb., o revizi pozemkové reformy z roku 1919.

Definitivní tečkou za likvidací autonomie církve byl návrh zákona o nové pozemkové reformě, jehož cílem nebylo nic menšího, než vyvlastnění všech soukromých vlastníků nad 50 ha půdy. Tento již skutečně likvidační návrh zákona byl přijat až po únorovém převratu a znamenal definitivní hospodářskou nadvládu diktátorského státu nad církví.¹⁴ Přijetí zákona v navrhovaném znění znamenalo dle Vatikánu porušení *Modu vivendi*.¹⁵ Návrh zákona byl ze strany biskupů několikrát napaden, nejostřeji biskupové protestovali 11. prosince 1947 formou pastýřského listu. Pražský internuncius byl na podzim roku 1947 v této věci velmi aktivní, několikrát podal československé vládě varovnou notu.

Vládní návrh ministra Ďuriše nakonec prošel až 21. března 1948, a to jako z. č. 46/1948 Sb., o trvalé úpravě vlastnictví půdy, tedy až za podmínek nové komunistické diktatury.

Počátkem dalšího sporu se stal provedený zábor církevního majetku v Sudetech, a to na základě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb., o konfiskaci církevního majetku a Fondech národní obnovy. Tyto statky měly být

¹³ Církev v českých zemích provozovala 134 a na Slovensku 1 877 škol různého typu. In: KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty, s. 6

¹⁴ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2005 sp. zn. II. ÚS 189/02

¹⁵ 128. schůze vlády jednající o církevním majetku v souvislosti s osnovou zákona o definitivní úpravě pozemkového vlastnictví. in: JANIŠOVÁ, Milena a Karel KAPLAN. *Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948: dokumentace*. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 8085765446, s. 269

na základě platné legislativy naopak restituovány původními vlastníky, avšak jejich navrácení nebylo umožněno.

Argumentace ve prospěch aplikace tzv. Benešových dekretů na církevní majetek (jediným reprezentantem tohoto názoru bylo pouze ministerstvo zemědělství pod komunistickým vedením) uznává soukromoprávní subjektivitu právnických osob římskokatolické církve (sic!), a právě proto považuje v souladu s ustanovením § 1 odst. 1, písm. c) dekretu č. 12/1945 Sb., o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů ..., jako možnou, pokud správa těchto korporací úmyslně a záměrně sloužila německému vedení války a fašistickým a nacistickým účelům.

Tuto argumentaci vyvrací samotní biskupové a v souladu s jejich názory souzní zbylá odborná stanoviska ministerstev. Majetek byl církevní, ač byl řízen Němci či Maďary. Subjektem církevního majetku nejsou jednotlivé osoby, nýbrž ve svém souhrnu i samotná církev. Ta má vůči státu zvláštní postavení vázané právem veřejným. Tento vztah je definován jako koordinační, tedy možnost uplatnění kanonického práva na správu svého majetku, který ovšem, pokud existuje náboženská svoboda, musí být v souladu s právem soukromým, tedy v důsledku respektuje kanonické právo sekulární právní řád státu.

Samotné konfiskační dekry splňují záměr odplaty za válečná příkoří, mají tedy povahu trestněprávní, ač uplatňující kolektivní vinu. Církev jako významná oběť nacismu, tak nemůže být postižena touto trestněprávní sankcí, jelikož byla sama obětí nacistické zvěle.

1.4 Období komunistické diktatury

Komunistická strana a její přístup k řešení církevní otázky byl již před únorovým převratem nejednotný. Na jedné straně stálo umírněné křídlo, jež bylo ochotné s katolickou církví jednat (ke křídlu umírněných patřil i samotný Klement Gottwald), na straně druhé vystupovalo radikální křídlo vedené především Kopeckým a Čepičkou, kteří prosazovali okamžité zlomení církve a uplatnění širokých represálií. V průběhu r. 1947 – 1948 vzrůstal vliv radikálního křídla.¹⁶

¹⁶ srov. KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty., s. 41

Oba tábory se jednoznačně shodly na tom, že „opium lidstva“, tedy církev, je pro nový komunistický režim akceptovatelná pouze v případě jasného odloučení se od „imperialistického Vatikánu“ a bezpodmínečného podrobení se novému režimu. Na tuto variantu česká ani slovenská biskupská konference nepřistoupila, proto komunistická strana zvolila cestu represálií, jelikož z církve, především katolické, měla výrazný strach.

Tato strategie se výrazně dotkla církevního majetku. Nejenže byla církev připravena o většinu svého vlastnictví,¹⁷ již 20. ledna 1950 bylo předsednictvem ÚV KSČ rozhodnuto o likvidaci mužských klášterů. Likvidace se uskutečnila ve dvou etapách. První proběhla v noci z 13. na 14. 4. 1950 formou přepadení klášterů jednotkami SNB, StB a Lidových milicí. Druhá etapa odsunutí členů řádů proběhla ve dnech 27. - 28. 4. 1950. Celkově bylo násilně odsunuto a zničeno 219 řeholních domů a internováno 2376 řeholníků.¹⁸ Tato „Akce K“ měla zásadní hospodářské důsledky, jelikož způsobila velmi často nevratné škody na církevním majetku. Šlo o naprostou zvlů, jež neměla ani zákonnou oporu komunistické diktatury, šlo o pouhé interní předpisy komunistického aparátu.

Na „Akci K“ navázala „Akce Ř“, mající totožný cíl směřovaný vůči ženským klášterům. Brutalita akce nedosáhla takové míry jako v případě řádů mužských. To bylo způsobeno tím, že řádové sestry zabezpečovaly mnohé sociální služby, jež stát nebyl schopen zajistit (péče o vážně tělesně a duševně postižené, nemocnice). Ústavy byly ovšem již po delší dobu v rukách státu, jelikož byly z. č. 185/1948 Sb., o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče, znárodněny, a to samozřejmě bez náhrady. Nedostatek kvalifikovaného personálu způsobil, že při „Akci Ř“ bylo internováno od července do září „pouhých“ 4.000 žen, z nichž bylo 2.000 řeholnic postupně nuceně nasazeno do těžkého průmyslu.¹⁹ Roku 1951 bylo rozhodnuto o redukci

¹⁷ K dokončení vyvlastňování byl ještě v roce 1949 přijat z. č. 169/1949 Sb., o vojenských újezdech

¹⁸ Srov. Ústav pro studium totalitních režimů, *Dějiny protikomunistické resistance, Akce K*, [online], [12. 2. 2016], Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k> nebo také VALEŠ, Václav. *Konfesní právo: průvodce studiem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-135-9, s. 146

¹⁹ Srov. Ústav pro studium totalitních režimů, *Dějiny protikomunistické resistance, Akce Ř*, [online], [12. 2. 2016], Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>

církevních nemocnic a ústavů, kde během předchozího roku pracovalo 9.748 řeholnic.²⁰

Celý proces zničení ženských řeholních klášterů měl být ukončen „Akcí B“ v roce 1952 s cílem zrušení všech ženských řádů a kongregací, ale režim se nakonec spokojil pouze s internací představených a postupnou společenskou ostrakizací řeholnic.²¹

Ač byla perzekuce komunistické diktatury bez diskuse nejtemnějším obdobím pro církve a její majetek v celé historii českých zemí, je velmi vhodné zjistit, jak samotný komunistický režim církve a její majetek hodnotil.

Již samotnými odbornými stanovisky všech ministerstev (včetně komunistických) v předúnorové době v kontextu dekretů nebylo vlastnické právo církevních právnických osob nikým zpochybňováno. V tomto kontextu postupovala i vyvlastňovací legislativa, tedy především z. č. 142/1947 Sb. a z. č. 46/1948 Sb., kde byly církevní právnické osoby zahrnuty jako osoby podléhající vyvlastnění.

Zlom, dle mnohých kritiků vlastnictví církve, přišel s novou právní úpravou realizovanou z. č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, především ustanovením § 14 (tzv. zrušovacím ustanovením): „Všechny předpisy, které upravují právní poměry církví a náboženských společností, se zrušují“²² ve spojení se zněním § 11 odst. 1: „Veškerý soukromý a veřejný patronát nad kostely, obrocími, a jinými církevními ústavy přechází na stát.“ Z výše zmíněného dovozují, že účinností těchto ustanovení „jiné právní subjekty nežli církve své právní subjektivity pozbyly.“²³ Přitom již na základě ustanovení § 10 odst. 1 téhož zákona je zaveden státní dozor nad majetkem církví a náboženských společností. Velmi trefně poznamenává Jan Czernin ve své diplomové práci: „Kdyby zde nebyl majetek náležející církvím a náboženským společnostem, nemělo by asi smysl vydávat předpisy o správě a úpravě dispozic s majetkem, který jim byl ponechán (např. vyhláška č. 351/1950

²⁰ Srov. Ústav pro studium totalitních režimů, *Dějiny protikomunistické resistance*, Akce Ř, [online], [12. 2. 2016], Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>

²¹ Srov. VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8., s. 142 a násl.

²² Jak trefně upozorňuje M. Kindl, ustanovení § 14 bylo platné a účinné až do polistopadového období svobody. Srov. *Kindl, M. Malá poznámka k majetku církví*. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 368

²³ *Kindl, M. Malá poznámka k majetku církví*. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 368

Ú. l. z. o převzetí správy některých majetkových podstat Náboženským fondem).^{24,25}

Hlavní oporou v hodnocení otázky vlastnictví církevního majetku je bezesporu soudobá judikatura komunistického režimu. Milan Kindl brilantně upozornil a rozvedl poznámku Ústavního soudu, že soudy v rámci demokratického režimu nemohou poskytovat nižší míru ochrany právům, než soudy doby diktatury. Proto zmínil několik judikátů Nejvyššího soudu ČSR (později ČSFR), jež se právní subjektivitou složek římskokatolické církve opakovaně zabýval.

Především se jedná o rozhodnutí judikované Nejvyšším soudem pod sp. zn. 1 Ec 73/57, „kde soud dospěl k závěru, že římskokatolické kostely zůstávají i nadále právními osobami“²⁶, a to i vzhledem k okolnostem přijetí z. č. 218/1949 Sb. a vládního nařízení č. 219/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem. V souladu s tímto judikátem rozhodl Nejvyšší soud také ve věci sp. zn. Ec 365/57, kdy konstatoval, že i po účinnosti z. č. 218/1949 Sb., je právní osobou i proboštské beneficium.

V souladu s ustálenou judikaturou rozhodl Nejvyšší soud i ve věci sp. zn. Cpj 196/66, kdy konstatoval, že církevní instituce nejsou socialistickými organizacemi, avšak mají právní subjektivitu soukromoprávní. Reakcí na tento judikát bylo vypracování výkladového stanoviska²⁷ ve spolupráci několika resortů ministerstev a Generální prokuratury jako podklad pro soudní rozhodování v obdobných případech. Předmětem výkladového stanoviska bylo utvrzení soudů, že subjekty práva jsou také beneficia, kostely, fary, obročí a církevní nadace, a to i po účinnosti zákona č. 218/1949 Sb., a proto s nimi má být takto nakládáno. Ve stejném smyslu rozhodl Nejvyšší soud znovu v případě NcS 79/67 a naposledy v době totality v případě NS Cpjf 82/82, kdy se znovu přihlásil k výkladovému stanovisku podpořenému ustálenou judikaturou, potvrzujícím subjektivitu církevních právnických osob a tedy i jejich soukromoprávní vlastnictví majetku.

²⁴ Jednalo se o právní předpis, který *ex post* legalizoval odsun řeholníků z klášterů a faktickou okupaci provedenou represivními složkami

²⁵ CZERNIN, Jan. *Majetková práva obročí, záduší a kostelů v minulosti a jejich transformace dnes*. Praha, 1996. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta.

²⁶ Kindl, M. Malá poznámka k majetku církví. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7, s. 368 a násl.

²⁷ opatření ministerstva financí, spravedlnosti, Generální prokuratury, ministerstva kultury a informací, č. j. 314/32128/67 (Soudy ho mohou najít pod č. 32/1967 v částce 9 - 19/1967 ve Sbírce instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti)

Ještě mnohem dále zašel ve svém rozhodnutí Nejvyšší soud (publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. 47/1971 Sb.), jelikož interpretoval církevní majetek nejen jako vlastnictví soukromé (nutná kategorizace vlastnictví na základě Ústavy 1960), ale na základě ustanovení § 8 z. č. 218/1949 Sb., ukládajícího povinnost státu přispívat na církevní budovy a bohoslužebné předměty, dovedil i trestněprávní ochranu ve stejné míře jakou v souladu s ustanovením § 139 trestního zákona poskytoval tehdejší právní řád socialistickému vlastnictví.

Ke kvalifikovanému zhodnocení právní úpravy právní subjektivity církve v době komunistické totality je nutné zabývat se zákonnou úpravou, která nahradila původní právní úpravu derogovanou z. č. 218/1949 Sb.. Přijetí Ústavy 9. května z roku 1948 toto tápání po konfesně právním vymezení vztahu ještě prohloubilo, jelikož o vztazích mezi státem a církvemi mlčela.²⁸ Jak již bylo výše zmíněnou judikaturou dokázáno, vlastnictví církve ze strany státu nebylo popíráno, *stricto sensu* tedy nebyla popírána ani právní subjektivita, a to ani v případě majetkových souborů. Sovětskou socialistickou doktrínou nebyl uznáván za subjekt práva nikdo jiný, než lidský substrát, tato doktrína tedy neuznávala právnické osoby s majetkovou podstatou.²⁹ Od této puristické sovětizace práva bylo Československo uchráněno ustanovením § 563 obč. zák. z roku 1950, dle něhož „způsobnost k právům a povinnostem právnických osob, které dosud trvají, zůstává až do nové zákonné úpravy nedotčena.“ „Ani další občanský zákoník č. 40/1964 Sb., jež byl svým obsahem mnohem méně „reakční“, nezrušil právnické osoby, které vznikly před jeho účinností.“³⁰ V souladu s tímto právním názorem, postupoval i Ústavní soud ve svém nálezu sp. zn. IV. ÚS 34/06,³¹ k tzv. historickým právnickým osobám.

²⁸ Srov. VALEŠ, Václav. *Konfesní právo: průvodce studiem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-135-9, s. 141

²⁹ srov. KINDL, V., MIKULE, V., Právně historická expertiza Univerzity Karlovy v Praze právního postavení tzv. katolického církevního majetku v druhé polovině 19. a ve 20. století na území dnešní ČR (Veřejnoprávní omezení vlastnického práva Církve římskokatolické na území České republiky)

³⁰ JÄGER, Petr, Svoboda vyznání a právní poměry církvi a náboženských společností, s. 792, in: BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7

³¹ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 34/06

Velkým problémem komunistické zvlá se stalo zcizování církevního majetku, kdy převod vlastnických práv na třetí stranu byl učiněn osobou odlišnou od vlastníka, kupříkladu Náboženskou maticí. V případě těchto převodů vlastnických práv není možné aplikovat materiální restituce, avšak detailně bude o této problematice pojednáno až v dalších kapitolách.

II. Úsilí o legislativní řešení majetkového vyrovnání

2.1 Plné obnovení náboženské svobody?

Záměrem této části práce je v přiměřené míře se seznámit s historickým kontextem dané problematiky, bez něhož by následná interpretace judikatury nebyla možná.

Události následující po 17. listopadu roku 1989 smetly komunistický režim a přinesly do Československa étos svobody a vysvobození z ujařmení čtyřicetiletou komunistickou diktaturou.

Prvním legislativním počinem, výslovně se zabývajícím církevním majetkem, se stal z. č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, který byl společnou zpravodajkou výborů Sněmovny národů Danou Němcovou uveden jako zákon „první pomoci.“³² Tento zákon, přijatý rozhodnou většinou, vešel později ve známost pod pojmem tzv. „výčtový zákon.“

Zákon umožňoval návrat řeholních společenství a řádů do svých klášterů, ač tedy v případě většiny majetku se jednalo spíše o danajský dar, jelikož šlo velmi často o zchátralé a neobyvatelné budovy. Jak uvedl samotný předkladatel zákona, místopředseda vlády ČSFR Mikloško, jednalo se celkem o 72 budov a stavebních pozemků v jejich blízkosti. Šlo tedy slovy Mikloška o „mene jako 9 % z objektov, ktoré boli v roku 1950 zhabané.“³³ Zákon byl již několik měsíců od své účinnosti novelizován, a to z. č. 338/1991 Sb., jímž byl taxativní výčet nemovitých věcí rozšířen o dalších 198 budov.³⁴ Dalším významným přínosem tohoto zákona bylo rozšíření naturální restituce také na movité věci. Movité věci byly nově nárokovatelné, pokud se k rozhodnému datu, v souladu s ustanovením čl. 1 odst. 4 z. č. 338/1991 Sb. (tj. k 10. 4. 1950), nacházely v prostorách objektů kongregací a řádů, taxativně vymezených ve výčtovém zákoně.³⁵

³² Federální shromáždění ČSFR 1990-1992, Sněmovna lidu, stenoprotokol z 5. schůze ze dne 19. července 1990

³³ Tamtéž

³⁴ Srov. TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2002. Právo (Kostelní Vydří (Czech Republic)). ISBN 8071927074, s. 54

³⁵ Problematika vydávání movitých věcí bude dále rozpracována v příslušné judikatuře, především ve známém rozsudku Nejvyššího soudu ČR ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96, který ukončil spor České provincie Řádu sv. Augustína se sídlem v Praze a Národní galerie o 17 obrazů.

Tento zákon, ale především jeho novelizace, se stal podkladem pro mnohé právní spory, jež budou předmětem zkoumání v navazující třetí kapitole. Jak upozorňuje Valeš,³⁶ výčtový zákon nebyl ideálním řešením, „jelikož generuje chyby.“³⁷ Mediálně známým případem bylo dosud zpochybňované vlastnické právo Řádu sv. Voršily Římské unie k budově a pozemkům v Národní ulici, který byl již v roce 1931 řádem zcizen na stát, přesto byl sestřám voršilkám vydán výčtovým zákonem ex lege.³⁸

2.2 Blokační paragraf

Období počátku 90. let 20. století by se dalo charakterizovat jako transformační. Transformace vlastnických poměrů probíhala dvěma způsoby. Prvním způsobem byla rozsáhlá privatizace státního majetku. Druhým způsobem se staly restituce majetku. Restituce majetku, tedy jeho navrácení původním vlastníkům, šla velmi často proti zájmům privatizace, jelikož komplikovalo situaci, vytvářela nejistotu právního prostředí a neumožňovala bezodkladný průběh ekonomické transformace.

Ústřední otázkou pro historický církevní majetek byla diskuse o vymezení oprávněných osob zamýšleného ustanovení § 3 z. č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích. Vláda zaujala jasné stanovisko, restituovat mohou pouze fyzické osoby, a to z důvodu hrozících právních komplikací při vydávání majetku, jež by mohlo skončit fiaskem za situace, že by stát zůstal vlastníkem obchodních závodů a jiného hospodářského majetku, což by bylo přesným opakem záměru zákona.

³⁶ JUDr. Bc. Václav Valeš, Ph. D.

³⁷ VALEŠ, Václav. *Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*. Vyd. 1. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009. ISBN 978-80-904075-1-0, s. 19

³⁸ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 3. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 32/94.

Jednalo se o chybu na straně státu, který Řádu sv. Voršily vydal položkou č. 64., druhé alinei přílohy č. 1 z. č. 298/1990 Sb., kterým byla za vlastnictví Řádu prohlášena budova č. p. 1435 se stavební plochou 944/2 a pozemky č. k. 944/1, stavební plocha, 944/3, ostatní plocha a 944/4, stavební plocha, ač byly předmětné pozemky s tehdy existující stavbou tržovou smlouvou z 22. 12. 1931 státem od řadu odkoupeny. Samotné „voršilky“ nabízely Národnímu divadlu převedení předmětné budovy a k ní náležejícího pozemku darovací smlouvou, avšak tento návrh byl ze strany vedení Národního divadla odmítnut (srov. CHUCHMA, J., *Nesmiřitelní*, Respekt 1993, č. 17, s. 22 – 23). Díky tomu došlo k započetí mnohaletých sporů o budovu a pozemek. Samotný řád tedy po třech letech budovu prodal společnosti Themos s. r. o. (o budovu neměl zájem a především nebyl schopen ji efektivně spravovat), jež budovu a pozemek zakoupila za velmi nízkou cenu 20,4 mil. Kč (KOLÁŘ, D., *Kiksy církevních restitucí*, Neviditelný pes, 18. 2. 2012, [online]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na: http://neviditelnypes.lidovky.cz/pravo-kiksy-cirkevnych-restituci-dl6-p_spolecnost.aspx?c=A120217_105316_p_spolecnost_wag). Takto nízká cena nebyla nepřiměřená. Budoucnost vlastnictví k této budově, a to pouze nadzemní části, byla více jak nejistá. Již ovšem započala štvavá kampaň proti řádu, která opomněla upozornit, že ve většině restitučních případů, na základě výčtového zákona, došlo většinou ke škodě na straně církevních subjektů, včetně samotných „voršilek“.

Zákonem, nejvíce spjatým s tzv. „blokačním paragrafem“, je z. č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku (dále již jen „zákon o půdě“). Již z principu je poněkud zvláštní, že vláda neustále chtěla řešit navrácení církevního majetku zvláštním zákonem (nejspíše také výčtovým), ač například zákon o půdě umožňoval velmi vhodné legislativní ukotvení církevních právnických osob jako oprávněných,³⁹ jak i navrhovali samotní společní zpravodajové vládního návrhu zákona o půdě Josef Lux a Ozskár Vilagi. Vládní neochota přijmout navrhované řešení vedla alespoň k podpoře smírného oddálení řešení, a to vložení tzv. „blokačního paragrafu“ ustanovení § 29 zákona o půdě ve znění: „Majetek, jehož původním vlastníkem byly církve, náboženské řády a kongregace, nelze převádět do vlastnictví jiným osobám do přijetí zákona o tomto majetku.“

2.3 Úsilí o vyrovnaní vztahu státu s církvemi

Federální vláda svou nevoli k restituci církevního majetku dokázala nepředložením návrhu zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví ani do konce roku 1991.

Jelikož byla vláda ČSFR v této věci naprosto liknavá, ujali se iniciativy poslanci Federálního shromáždění ČSFR. Poslanecký návrh byl Federálnímu shromáždění předložen na počátku roku 1992, a to ve formě návrhu zákona vypořádávajícího komplexně historický církevní majetek.⁴⁰ Návrh zákona byl velmi precizní, avšak jeho neúspěch byl spjat s rozjitřenými vztahy uvnitř ČSFR a především otázkou slovenské samostatnosti.⁴¹ To vedlo k jeho definitivnímu zamítnutí.

Rok 1992 byl obdobím, kdy vzrůstala nejistota ohledně společné federativní budoucnosti ČSFR, proto práce na zákoně zabezpečujícím restituce církví již znovu nezapočaly. Nestalo se tak ani v období samostatného českého státu, kdy po skutečně velmi dlouhou dobu nebyl Parlamentu ČR předložen žádný návrh zákona obecně řešící restituční nároky církví.

³⁹ Původní znění návrhu ustanovení § 5 zákona o půdě č. 547 (Sněmovní tisk): „za oprávněné osoby se za uvedených podmínek považují též církve, náboženské společnosti, řeholní řády a kongregace, které mají sídlo v České a Slovenské Federativní Republice“ (zdroj in: VALEŠ, Václav. *Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*. Vyd. 1. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009. ISBN 978-80-904075-1-0, s. 24)

⁴⁰ Osnova návrhu zákona o majetkové restituci a rehabilitaci církví.

⁴¹ Sněmovna národů podléhala legislativní, ústavně zakotvené povinnosti zákazu majorizace, což v praxi znamenalo, že každá národní část Sněmovny národů musela návrh přijmout min. počtem 38 hlasů. V případě slovenské části Sněmovny národů Federálního shromáždění se opakovaně vyslovil nedostatečný počet poslanců.

2.4 Vyrovnání státu s církvemi

Dlouhá časová prodleva dodala (až 17 let od tzv. Sametové revoluce) společně s ochotou politické reprezentace konečně impulz dané téma majetkového vyrovnání řešit. K legislativnímu řešení byla navíc politická reprezentace poněkud tlačena, ač nepřímo. Určujícím se stal nálezn Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS – st. 22/05,⁴² který se přiklonil k interpretaci Nejvyššího soudu,⁴³ podle níž se „osoby uvedené ve výčtu zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, nemohou domáhat vydání majetku, v příloze zákona neuvedeného.“⁴⁴ Vláda Mirka Topolánka se výslovně zavázala problematiku řešit svým programovým prohlášením první i druhé vlády.⁴⁵

Samotná realizace majetkového vyrovnání byla postavena, na dvou kombinovaných principech materiální restituce a finančního odškodnění a zároveň formou příspěvku na podporu činnosti po přechodné období. Finanční náhrada návrhu činila 83 mld. Kč. Povinnou osobou podléhající materiální restituci se stal pouze stát.⁴⁶

Obecně je možné návrh zákona označit za velmi zdařilý, kladně byl přijat všemi stranami (exekutivou a církvemi), s výjimkou moci zákonodárné, což se mu stalo osudným.

Zdařilost návrhu dosvědčuje i fakt, že nová vláda pod vedením Petra Nečase pro své nové řešení vycházela výhradně z původního návrhu. Vláda se znovu zavázala ve svém Programovém prohlášení, tentokrát již *expresis verbis*: „Cílem vlády je co nejdříve uzavřít otázku vyrovnání mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi tak, aby mohly být napraveny některé křivdy, a

⁴² stanovisko sp. zn. Pl. ÚS – st. 22/05 ze dne 1. listopadu 2005, publikované také pod č. 13/2006 Sb., ale také nálezn Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02

⁴³ Reprezentované především rozhodnutím Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96

⁴⁴ stanovisko sp. zn. Pl. ÚS – st. 22/05 ze dne 1. listopadu 2005, publikované také pod č. 13/2006 Sb.

⁴⁵ výňatek z Programového prohlášení 1. vlády Mirka Topolánka ze dne 17. 1. 2007 (Dostupné na: Vláda ČR: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>):

„Vláda bude usilovat o dořešení vztahů mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, včetně mezinárodní smlouvy mezi Českou republikou a Svatým stolcem“

⁴⁶ Srov. ustanovení § 4 1. návrhu zákona o majetkovém vyrovnání: „Povinné osoby: a) stát, za který jedná příslušná organizační jednotka státu b) státní příspěvková organizace, státní fond, státní podnik a jiná státní organizace zřízená nebo založená na základě jiného právního předpisu nebo jiným právním předpisem, c) Pozemkový fond ČR, za podmínky, že tato osoba je oprávněna hospodařit s majetkem státu, který se stal v rozhodném období předmětem majetkové křivdy v důsledku některé ze skutečností uvedených v § 5“

církve a náboženské společnosti mohly tak plnit své funkce nezávisle na státu.“⁴⁷ Obsah formulace nebyl zvolen náhodně, jelikož nejspíše odpovídal na nález Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 9/07⁴⁸, ve kterém byla dlouhodobá nečinnost Parlamentu, spočívající v nepřijetí zákona, shledána jako protiústavní.

Úsporná opatření vládní koalice se promítla i do návrhu zákona, proto se vláda shodla na navýšení objemu naturálních restitucí z 51 mld. Kč na 75 mld. Kč. V závislosti na tomto rozhodnutí tedy došlo k poměrnému snížení finančních náhrad na 59 mld..⁴⁹ Proměnou prošlo vymezení oprávněných osob, kterými jsou (oproti původnímu znění) všechny církve a náboženské společnosti a jimi zřizované právnické osoby bez rozdílu.⁵⁰ Tuto změnu lze považovat za velmi zdařilou, jelikož učinila situaci přehlednou jak pro osoby povinné, tak i pro samotné soudy. Spory o neschválení dohody nebo o nevydání majetku je možné napadnout žalobou dle části páté z. č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu.⁵¹

Návrh zákona byl Poslaneckou sněmovnou po usilovných jednáních přijat dne 14. července 2012. Senát jej zamítl, přičemž v dalším legislativním procesu byl definitivně, nadpoloviční většinou všech poslanců, přijat Poslaneckou sněmovnou dne 8. listopadu 2012.⁵² Prezident republiky Václav Klaus návrh zákona odmítl podepsat, avšak zároveň nepoužil ani svého práva veta, proto zákon vyšel ve Sbírce zákonů dne 5. prosince 2012.⁵³

Zákonu lze vytknout pouze jednu procesní vadu. V rámci urychlení navrhovaného řízení není možné podat proti rozhodnutí krajského pozemkového úřadu odvolání.⁵⁴ Toto urychlení procesu je racionálně opodstatněno, avšak pochybnosti vyvolává ustanovení § 9 odst. 10 z. č. 428/2012 Sb., jež umožňuje

⁴⁷Zdroj:http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlasi_vlady.pdf

⁴⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07

⁴⁹ Srov. § 15 z. č. 428/2012 Sb.. Souhlas daný Církví římskokatolickou s finanční kompenzací byl prodchnut velkou dávkou velkorysosti vůči nekatolickým církvím, jelikož podílem na historickém církevním majetku měla nárok na 97 % finanční kompenzace, avšak projevila dobrou vůli vůči ostatním církvím a jiným denominacím a v jejich prospěch odsouhlasila snížení své finanční kompenzace pouze na rozsah 83,04 %, viz srov. § 15 z. č. 428/2012 Sb. a důvodové zprávy

⁵⁰ Srov. § 3 a § 18 odst. 9 z. č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání. Mezi oprávněné osoby náleží také Náboženská matice, „u níž práva a povinnosti zakladatele převzala ke dni 1. 1. 2013 Církev římskokatolická“ (in: VALEŠ, Václav a Alexandra BEJVANČICKÁ. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015. ISBN 978-80-263-0908-6, s. 118)

⁵¹ Srov. § 9 odst. 10 z. č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání státu s církvemi

⁵² Pro hlasovalo 102 poslanců

⁵³ Srov. KRÍŽ, J., VALEŠ, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8, s. 52

⁵⁴ Srov. § 9 odst. 6 a 7 z. č. 428/2012 Sb.

užití řádného opravného prostředku v případě schválené dohody (tedy k užití opravného prostředku je oprávněná *de facto* pouze osoba povinná).

III. Historický církevní majetek ve světle judikatury Nejvyššího soudu ČR a Ústavního soudu

3.1 Úvod do problematiky

Historickému církevnímu majetku byla dosud pozornost věnována z pohledu historického exkursu a z pohledu legislativních přístupů k majetkovému vyrovnání s církvemi. V této části bude tato problematika zkoumána z pohledu judikatury soudů, jež z jejich strany má být rozhodovací činností sjednocována *de facto* (tedy především Nejvyšším soudem),⁵⁵ přičemž o sjednocování *de iure* se jedná v případě Ústavního soudu, který tak činí silou své argumentace, ale především svou závazností vykonatelnosti pro všechny orgány a osoby (viz čl. 89 odst. 2 z. č. 1/1993 Sb., Ústava ČR, dále „Ústava“).⁵⁶

Již v předchozích dvou částech této práce bylo na judikaturu okrajově odkazováno. V první části především na judikaturu z období totality. Vývoj legislativy (k historickému církevnímu majetku), popisovaný druhou částí, je v přímém vztahu k rozvíjející se judikatuře. Tento trend je možné sledovat i opačně, a to především v posledních letech.

Hlavní okruh otázek, na něž musely soudy odpovídat (a tím značily samotný vývoj judikatury), vyplýval ze sporu, zda se mohou církevní právnické osoby domáhat svého vlastnictví (tedy historického církevního majetku) na základě obecných předpisů, tedy mimo rámec restituční právní úpravy (vymezené tzv. výčtovým zákonem). Tento významný právní spor byl veden na mnohem širším poli, a to nejen v soudním rozhodování spjatém s církevními restitucemi, ale i s právními nároky obecně.

Jak již bylo nastíněno předchozí kapitolou, na počátku 90. let 20. století zákonodárce přijal několik restitučních právních předpisů. Primárním účelem

⁵⁵ Viz čl. 92 z. č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, v kombinaci se zákonnou úpravou § 20 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích: „Dospěl-li senát Nejvyššího soudu při svém rozhodování k právnímu názoru, který je odlišný od právního názoru již vyjádřeného v rozhodnutí Nejvyššího soudu, postoupí věc k rozhodnutí velkému senátu“.

⁵⁶ „Vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby.“

legislativy bylo zmírnit majetkové křivdy spáchané komunistickým režimem.⁵⁷ Restituční skutkové podstaty byly v restitučních předpisech⁵⁸ vyjádřeny dvěma liniemi. První z nich mířila na zmírnění křivd napáchaných komunistickým režimem v rámci tehdejšího právního řádu, tedy v souladu s tehdejšími právními předpisy. Do této kategorie lze zařadit typicky například z. č. 183/1950 Sb., o majetku zanechaném na území Československé republiky.⁵⁹ Tyto „legálně“ provedené majetkové převody, jež byly restitučními zákony ošetřeny v souladu s ustanovením § 2 z. č. 480/1991 Sb., o době nesvobody, se rušily jen tehdy, pokud tak zákon výslovně stanovil. V tomto případě tedy není sporu o tom, že jedinou zákonnou oporou pro nárokování majetku byla restituční legislativa, která vytvořila právní rámec, jež umožňoval překlenout „legalitu“ vlastnických převodů komunistického režimu.

Nejasnost aplikace restitučních zákonů eskalovala v případě restitučních podstat, v rámci kterých vlastnictví nemohlo zaniknout, jelikož by se tak stalo v rozporu i s tehdy platným právem. Ustanovením reprezentujícím spornou restituční podstatu je bezpochyby § 6 odst. 1 písm. p) z. č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, pokrývající častý trend komunistické zvěle, kdy nemovité věci komunistický režim převzal bez právního titulu. Z hlediska práva tedy došlo pouze k faktické okupaci. V tomto případě právní řád nabízí několik postupů, jak se svého vlastnictví domoci. Jak již bylo výše zmíněno, zákonodárce pomyslel i na tyto případy faktické okupace nemovité věci státem bez právního titulu, a proto je zahrnul do restitučních podstat subsumovatelných pod restituční zákonodárství. Jelikož byl dotčený zároveň stále vlastníkem, obecná právní úprava mu nabízela domoci se svého vlastnictví vlastnickou žalobu⁶⁰ a zároveň oporu nabízela i žaloba určovací.⁶¹

⁵⁷ Srov. preambuli z. č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích: „Federální shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky ve snaze zmírnit následky některých majetkových a jiných křivd, k nimž došlo v období let 1948 až 1989, vědomo si, že tyto křivdy, tím méně pak různé nespravedlnosti z období ještě vzdálenějších, včetně křivd na občanech německé a maďarské národnosti, nelze nikdy zcela napravit, chtějíc však potvrdit svoji vůli, aby k podobným křivdám už nikdy nedocházelo, usneslo se na tomto zákoně:“

⁵⁸ Typicky se jedná o ustanovení § 6 odst. 1 z. č. 87/1991, o mimosoudních rehabilitacích, ustanovení § 6 odst. 1 z. č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

⁵⁹ Srov. § 6 odst. 1 písm. g) z. č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku.

⁶⁰ § 126 odst. 1 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník

⁶¹ § 80 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád

Jednalo se tedy o jakousi konkurenci dvou přístupů, kdy na jedné straně mohl vlastník (terminologií restitučních zákonů oprávněný) domoci se svého majetku na základě restitučních předpisů, kdy výhodnou byl bezpochyby zjednodušený postup (ten byl ovšem vykoupen omezenou lhůtou pro uplatnění nároku), na straně druhé zde však stále existovala cesta vlastnické žaloby. Předmětem dalších kapitol bude rozbor rozhodovací činnosti Nejvyššího soudu, jehož přístup k této problematice nebyl po poměrně dlouhou dobu sjednocený.

3.2 Postoj Nejvyššího soudu ČR

Nejvyšší soud se stal, na základě velmi rozsáhlého soudního rozhodování o restitučních nárocích, prvním vrcholným soudním orgánem, který byl donucen zaujmout sjednocující stanovisko k rozdílně pojímané rozhodovací praxi soudů v jejich akceptaci či neakceptaci restitučních a vlastnických (a určovacích) žalob. Samotné jeho senáty reflektovaly právní názory zprvu různě. Je třeba podotknout, že než samotný restituční spor dosáhl do stádia dovolacího řízení, průběh byl před soudy nižších instancí velmi často obdobný. V signifikantních případech, tedy těch, které vystoupily z anonymity z důvodu přípustnosti dovolání, lze konstatovat, že soudy I. instance v převažující míře případů daly za pravdu žalobcům domáhajícím se svého vlastnictví prostřednictvím vlastnické, určovací žaloby. V dalším řízení před soudy II. instance však převládal převážně názor opačný. Dále zmíněná judikatura nebude vždy primárně vázána na historický církevní majetek, avšak pro ucelený pohled a osvětlení vývoje příslušné judikatury je nutné poukázat na širší kontext množiny restitučních sporů, tedy především aplikaci zásady *lex specialis derogat legi generali*, která měla výrazné dopady na samotný historický církevní majetek. Samotný postup senátů Nejvyššího soudu byl po poměrně dlouhou dobu poněkud nejednoznačný a takřka až chaotický.

3.2.1 Legalizace odcizeného majetku Nejvyšším soudem

Známým případem překvapivého rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR je bezesporu rozsudek ze dne 29. 5. 1997 sp. zn. 3 Cdon 404/96, ve věci sporu České provincie Řádu sv. Augustina se sídlem v Praze a Národní galerie v Praze o vlastnictví 17 obrazů, které se v rozhodném období, (tedy k datu 10. 4. 1950, v souladu s ustanovením § 1 odst. 4 z. č. 298/1990 Sb.⁶² ve znění pozdějších

⁶² „, Za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého se ke dni účinnosti tohoto zákona prohlašuje též movitý majetek, který byl ke dni 10. 4. 1950 umístěn v

předpisů), nacházely v prostorách budovy kláštera *explicite* uvedené ve výčtovém seznamu výše zmíněného zákona. Od počátku proto zde byly základní předpoklady pro vydání předmětných obrazů, jelikož budova kláštera byla vydána bez nich. Tato skutečnost nebyla předmětem sporu, spornou se však stala skutečnost, kdy se obrazy dostaly v průběhu 50. let do správy Náboženské matice. Ta, v souladu (či spíše nesouladu) s tehdejšími sekundárním podzákoným předpisem, vyhláškou Státního úřadu pro věci církevní č. 351/1950 Ú. 1., spravovala státem zabraný majetek (fyzickou okupací bez právního důvodu, tedy v obecné mluvě majetek ukradený). Obrazy byly obětí typizovaného komunistického postupu zvůle, kdy správce (sic!) Náboženská matice, tyto spravované obrazy bezúplatně převedla (darovacími smlouvami) na stát, tedy na Národní galerii. Bez jakýchkoli emočně zabarvených argumentů je možné velmi rychle seznat na základě známé zásady „*nemo plus iuris ad alium transfere potest quam ipse habet*“ (nikdo nemůže převést na druhé více práva, než sám má),⁶³ že šlo o neplatný právní akt, jelikož majetek nepřeváděl vlastník, proto není možné dospět k závěru, že právoplatným vlastníkem je Národní galerie. Pokud by byl tento samotný argument nedostatečný, je možné, jak uvádí Hrdina,^{64 65} poukázat již na samotné ustanovení § 2 vyhlášky č. 351/1950 Ú. 1., jež stanovuje, „že výnosy z těchto majetkových podstat plynoucí zůstávají zachovány pro náboženské účely církve římskokatolické a použije se jich zejména k úhradě osobních a věcných potřeb řádů a kongregací.“⁶⁶ V souladu s výše citovanou zásadou římského práva dospěl soud první instance k uložení povinnosti vydat obrazy vlastníkovi, tedy České provincii Řádu sv. Augustina. Národní galerie se proti tomuto nepravomocnému rozhodnutí odvolala, a soud druhé instance rozsudek změnil a reivindikační žalobu navrhovatele zamítl. Hlavním argumentem odvolacího soudu odůvodňujícím rozsudek bylo konstatování, že církevní majetek je veřejnoprávním vlastnictvím (opírajícím se především o ustanovení § 10 z. č. 218/1949 Sb.), a proto není možné se dovolávat ochrany vlastnictví soukromého. Tato argumentace usvědčuje odvolací soud z naprostého právního ignorantství. K uvedenému, naprosto lichému, argumentu není třeba se

nemovitostech uvedených v přílohách č. 1 a 2 zákona č. 298/1990 Sb. a v příloze č. 3 tohoto zákona, pokud existuje a je známo, kde se uvedený movitý majetek nachází.“

⁶³ Autorem této římskoprávní maximy je Paulus, celým jménem Iulius Paulus Prudentissimus

⁶⁴ Prof. JUDr. Ignác Antonín Hrdina, DrSc.

⁶⁵ Hrdina, I. A. Církevní restituční vykřičník. Revue církevního práva, 1999, č. 1, dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/12/hrdina.htm>

⁶⁶ Op. cit. tamtéž

již vyjadřovat, jelikož mu bylo v předcházejících kapitolách věnováno dostatek prostoru.⁶⁷ Důležitou skutečností, jíž je třeba zmínit, je odkaz odvolacího soudu na ustanovení § 1 z. č. 217/1949 Sb., kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní (dále již jen „SÚC“). Zmíněný zákon hodnotí soud II. instance v kontextu jednotlivých ustanovení nařízení vlády č. 228/1949 Sb., o působnosti a organizaci SÚC a ve spojení s vyhláškou č. 351/150 Ú. 1., o převzetí správy některých majetkových podstat náboženským fondem, a zároveň směřuje svou pozornost ke Statutu Náboženského fondu (Matic), ze dne 11. listopadu 1950,⁶⁸ konkrétně k jeho čl. V., který opravňoval Náboženský fond (Matici), po předchozím obligatorním souhlasu SÚC, „činit veškerá majetkoprávní opatření účelná k řádnému vedení této správy, tedy i majetek zcizovat, a to ať za úplatu nebo bez ní.“⁶⁹ Na základě výše zmíněného dovodil odvolací soud, že darovací smlouvy, na jejichž základě došlo k převodu uměleckých děl, jsou platné, tudíž se navrhovatel nemůže domoci jejich vydání.

Žalobce podal dovolání k Nejvyššímu soudu ČR, a to z důvodu nesprávného právního posouzení,⁷⁰ které ve svém důsledku znamenalo posvěcení komunistické zvláště a „soulad“ práva s ideologickým cílem totalitního režimu. Nejvyšší soud ovšem výrazně předčil očekávání žalobce, a to svým překvapivým rozhodnutím v tomto znění: „Subjekt, který je podle zákona č. 298/1990 Sb. oprávněným k majetku vypočtenému v příloze tohoto zákona, není legitimován k uplatnění vlastnického práva k tomu majetku, který sice byl odňat řeholním řádům a kongregacím při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, ale v příloze tohoto zákona uveden není.“⁷¹ Touto právní větou lze sledovat dva základní směry interpretace senátu Nejvyššího soudu. Především je zřejmá nevole k rozhodnutí, kdo je vlastníkem obrazů, jemuž se odůvodnění rozsudku vyhnulo konstatováním, že vydání není možné nezávisle na tom, zda se jednalo o platné či neplatné odnětí majetku.

⁶⁷ Brilantně argumentaci rozstřílel Kincl, srov. Kap. 1.4 Období komunistické diktatury

⁶⁸ Srov. VYJÁDŘENÍ České republiky - Ministerstva kultury ke stížnosti ze dne 26. března 2002, doručené Ústavnímu soudu ČR (vedené pod sp. zn.: II ÚS 189/02) 28. března 2002, dostupné na oficiálních stránkách Ministerstva kultury: <https://www.google.cz/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKFwiE79uR9rDLAhXGIHIKHwVAAt8QFggcMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mkcr.cz%2Fassets%2Fpovinne-zverejnovane-informace%2FInformace-poskytnuta-na-zaklade-zadosti-ze-dne-18-12-2012.pdf&usg=AFQjCNGT7uL0-LLzB90ZcFiwRuvp7R09SQ>

⁶⁹ Hrdina, I. A. Církevní restituční vykřičník. Revue církevního práva, 1999, č. 1, dostupné na: <http://specp.prf.cuni.cz/12/hrdina.htm>

⁷⁰ § 241 odst. 3 písm. d) z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, dále již jen „OSŘ“

⁷¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96

Nejvyšší soud se ve svém judikátu výrazně vymezil především vůči právnímu názoru prvoinstančního soudu. Přístup tohoto prvoinstančního soudu v hodnocení z. č. 298/1990 Sb., ve znění zákona č. 338/1991 Sb., spočíval především na zhodnocení situace, kdy výčtový zákon nemá na předmět sporu vliv, jelikož jeho účelem je pouze urychlení vydávání majetku do soukromých rukou. Výkladovou metodou *argumentum a maiori ad minus* dospěl (i přes nešťastné koketování s vlastnictvím zvláštního druhu) k jasnému závěru. Pokud by výčtový zákon neexistoval, podléhaly by předmětné právní vztahy obecné právní úpravě. Z toho lze velmi jednoduše dovodit, že vydávání majetku by bylo umožněno soudní cestou, tedy cestou individuálních žalob. Proto tedy, pokud není věc upravena výčtovým zákonem, je nutné ji posuzovat dle obecných právních předpisů. To, že v případě výčtového zákona svědčí vlastnické právo augustiniánskému řádu dvojím způsobem, nepovažoval prvoinstanční soud za právně relevantní, jelikož výčtový zákon byl svou povahou „zjednodušením a urychlením převodu majetku vyjmenovaného.“⁷²

Nejvyšší soud k této právní otázce přistoupil s velkou dávkou kreativity. Předmětem jeho úvah se stala okolnost nejasné interpretace výčtového zákona, kterou rozebírá dvěma východisky. V prvním případě tvrdí, že výčtový zákon by tedy musel dopadat pouze na případy odnětí majetku řeholních řádů a kongregací, ke kterým došlo v souladu s dobovým právem. Zákonodárcem nevyjmenované případy majetku (neuvedené v přílohách) by se tedy měly řídit obecnými právními předpisy. Druhé východisko použil prvoinstanční soud.

V případě posuzování prvního východiska použil Nejvyšší soud skutečnou sofistiku, aby byl schopen své rozhodnutí obhájit. V argumentaci (pro nemožnost aplikace tohoto východiska) mu posloužila preambule výčtového zákona, která konstatuje, že zákon cílí na napravování křivd „zejména protiprávním odnětím majetku.“ Z toho důvodu tvrdě podrobuje kritice umělé zúžení působnosti zákona, proto tedy není možné, jak konstatuje senát Nejvyššího soudu, první východisko uplatnit. Druhým východiskem soud „logicky nevyhnutelně“ vyvodil odpovídající důsledky z toho, že určitý majetek, jenž byl uvedenými typickými a obecnými postupy odňat, ve výčtu majetku prohlášeného zákonem č. 298/1990 Sb., za vlastnictví jednotlivých řádů a kongregací figuruje (v dané věci položky 18 – 19 žaloby) a jiný nikoli (položky 1 – 17). Jestliže zákon tímto výčtem založil nápravu

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96

majetkové křivdy ohledně jen některého z takto odňatého majetku a nikoli jiného, byť odňatého majetku a nikoli jiného, byť odňatého tímž postupem (v konečné fázi darováním Náboženskou maticí), pak - jde-li o zákon speciální - to nemůže logicky znamenat nic jiného, než že subjekt jinak podle zákona oprávněný (vůči majetku vypočtenému) ohledně tohoto jiného (nevypočteného) majetku k uplatnění vlastnického práva legitimován není.“⁷³

Tedy jinými slovy, pokud zákonodárce v jednom případě přiřkl vlastnické právo a v jiných případech (spadajících pod stejnou původní právní kvalifikaci) nikoli, vyvodil z toho tedy Nejvyšší soud závěr, že se v případě věcí nezařazených pod výčtový zákon „stávající vlastnické poměry nemění.“⁷⁴ Důsledky jsou jasné, soud zde velmi opatrným, implicitním způsobem konstatuje, že stát se stal vlastníkem (u majetku nezahrnutého do výčtového zákona) z důvodu vydání výčtového zákona, tedy restitučního zákona vztahujícího se pouze na některé případy, a tedy neprojevil vůli postupovat jednotně při určení vlastnictví *ex lege*. Jednalo se o postup značně svévolný, kdy Nejvyšší soud v podstatě rozhodoval na základě teleologického výkladu pomocí preambule, avšak důsledně ignoroval například důvodovou zprávu, pokud by se tedy chtěl seznámit se skutečným záměrem zákonodárce. Vznikla tak naprosto absurdní situace, kdy fakticky soudní cestou došlo k legitimizaci bezpráví.

3.2.2 Restituční nárok jako prekluze vlastnictví?

V případě obecných restitucí byly senáty Nejvyššího soudu ve svém právním názoru rozpolcené, avšak lze sledovat konzistentní linii rozhodování ve prospěch restituentů, kteří vlastníky být nikdy nepřestali.

Senát Nejvyššího soudu ve věci 28 Cdo 49/98⁷⁵ se sice ve svém rozhodnutí jasně přihlásil k zásadě, že restituční zákon (konkrétně z. č. 229/1991 Sb., zákon o půdě, dále již jen „zákon o půdě“) je ve vztahu speciality k občanskému zákoníku, avšak zároveň ustanovení § 6 zákona o půdě dle jeho výkladu neupravuje zánik vlastnického práva fyzických osob k nemovitostem. Proto tedy „možnost navrhnout vydání věci, s níž disponoval stát bez právního důvodu, podle tohoto

⁷³ Tamtéž

⁷⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdo 404/96

⁷⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. 28 Cdo 49/98

ustanovení nezabavuje vlastníka práva domáhat se svých nároků podle občanského zákoníku.“⁷⁶

Žalobkyně se snažila domoci zaplacení nájemného za pozemek, ke kterému je ve vlastnickém poměru (osvědčující zápisem v katastru nemovitostí). Soud I. instance žalobu zamítl s odůvodněním nedostatku pasivní legitimace žalovaného (nejednalo se o zahrádkářskou organizaci jako celek, ale o její jednotlivé členy, pokud měla být pasivní legitimace splněna). Proto se žalobkyně odvolala ke krajskému soudu, který zamítnutí nároku potvrdil, avšak z jiných důvodů. Krajský soud dospěl k závěru, že žalobkyně není vlastníkem pozemku, jelikož pozemek přešel na stát bez právního důvodu ve smyslu ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě. Tuto skutečnost dovedl hospodářskou smlouvou uzavřenou mezi Československým státem (tedy Městským národním výborem v Hradci Králové) a právním předchůdcem žalovaného, tj. Československým ovocnářským a zahrádkářským svazem.

Žalobkyně podala dovolání ve smyslu § 241 odst. 3 písm. d) OSŘ z důvodu nesprávného právního posouzení. Žalobkyně v dovolání upozornila na různost přístupu v judikatuře a literatuře v případech spadajících pod ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě. Zároveň konstatovala, že vyloučit možnost postupu v souladu s občanským zákoníkem je důvodné pouze v případech, kdy byl původní vlastník o své vlastnické právo připraven. Dovolání bylo prohlášeno za přípustné.

Dovolací soud opřel svůj právní názor o nespornou skutečnost nepřetržitě evidence nemovitosti, dokazující permanentní vlastnictví předmětného pozemku, na níž se vztahuje ustanovení § 134 OSŘ (hodnocení důkazu veřejnou listinou). Zároveň vhodně konstatoval, že dle ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) z. č. 229/1991 Sb., zákon o půdě, není rozhodující, zda pozemek žalobkyně přešel na stát bez právního důvodu, ale že samotné vlastnictví nebylo zpochybněno. Dále senát Nejvyššího soudu konstatoval, že zákon o půdě je zákonem zvláštním ve vztahu k občanskému zákoníku, avšak neupravuje zánik vlastnického práva fyzických osob, „takže není důvod vyloučit v tomto směru z aplikace na daný případ občanský zákoník včetně jeho ustanovení o ochraně vlastnického práva.“⁷⁷

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. 28 Cdo 49/98

Argumentem upřesňujícím robustnost tohoto právního názoru je konstatování, že zákon o půdě hovoří v dotčeném ustanovení o přechodu věci, nikoli vlastnického práva. Dovolací soud se dále soustředil na odůvodnění přípustnosti dovolání a rozhodl, že „v naprosté většině ustanovení uvedených v § 6 odst. 1 jde o úpravu případů, kdy v rozhodném období přešlo vlastnické právo původních vlastníků na stát či jinou právnickou osobu, a k jeho obnovení dochází až rozhodnutím pozemkového úřadu, nemusí tomu tak ale být vždy, tj. v případech, kdy zánik vlastnického práva původního vlastníka nebyl prokázán a věc byla státem nebo právnickou osobou převzata jen fakticky. Uplatnění nároků podle občanského zákoníku v takovém případě proto nelze vyloučit, vydání nemovitosti rozhodnutím pozemkového úřadu podle § 9 zákona o půdě v takovém případě může však být snadnějším, nebo i jediným, řešením pro osoby oprávněné podle ustanovení § 4, zejména oprávněné podle odstavce 2 zákona o půdě.“⁷⁸

Další kategorií, která vyplývá z předchozího vymezení, je rozhodování soudů o ochraně legitimního očekávání církevních právnických osob vůči státu. Tato práce se dále na uvedenou problematiku zaměří. Na výše popsáných případech lze sledovat naprostou nejednotnost rozhodování senátů v rámci Nejvyššího soudu ČR, schopných v rozmezí jednoho roku postupovat naprosto v rozporu s předchozí judikaturou.

Rozhodování Nejvyššího soudu v souladu s výše zmíněným podpořilo rozhodnutí ve věci vedené pod sp. zn. 22 Cdo 2326/98.⁷⁹ Zdrojem právního sporu se stala určovací žaloba bezpodílového spoluvlastnictví stavební parcely a pozemkové parcely. Žalobci tvrdili, že sporné pozemky byly původně vlastnictvím státu, a žalobci k předmětným pozemkům nabyli na základě dohody z 25. 1. 1972 právo osobního užívání podle ustanovení § 872 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, které se novelizací normy přeměnilo na právo vlastnické. Žalovaní navrhli zamítnutí žaloby, jelikož popírali možnost nabytí práva osobního užívání, tudíž i vlastnického práva. Okresní soud v tomto případě žalobu zamítl, odvolací soud rozsudek soudu prvního stupně změnil a žalobě vyhověl, „neboť dospěl k závěru, že žalobci jsou bezpodílovými spoluvlastníky předmětných pozemků“.⁸⁰ Odvolací soud se typicky upnul k závěru, že otázka nezákonnosti,

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. 28 Cdo 49/98

⁷⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2326/98

⁸⁰ Tamtéž

v tomto případě otázka neurčitosti projevu o vzdání se přídělu (na jehož základě nabyl předmětný pozemek stát), má podléhat zákonu o půdě, konkrétně ustanovení § 6 odst. 1 písm. p), tedy oprávněné osoby mají svůj restituční nárok uplatnit v restitučním řízení, jelikož směšování restitučních předpisů a občanskoprávních vztahů by vedlo k novým křivdám, jelikož by žalobci byli připraveni o vlastnictví, kterého řádně nabyli.

Dovolání podané žalovanými bylo Nejvyšším soudem shledáno jako důvodné.⁸¹ Zásadní právní otázku, kterou si v této věci 22. senát Nejvyššího soudu kladl, spatřoval v hodnocení ochrany vlastnictví, a to, zda je dána podle občanského zákoníku, nebo zda existuje právo na ochranu jen podle restitučních předpisů, konkrétně (odvolacím soudem) uvedeným ustanovením zákona o půdě, jestliže byl pozemek ve vlastnictví fyzické osoby přidělen do osobního užívání.

22. senát rozbořem právní úpravy dospěl k závěru, že na základě absolutně neplatné dohody nemohlo právo osobního užívání vzniknout, jelikož se přičila zákonným ustanovením, proto se tedy toto právo nemohlo „přeměnit“ na vlastnické právo.⁸² Vlastnické právo žalovaných nemohlo zaniknout ani na základě správního rozhodnutí. Dohoda byla totiž uzavřena v souladu se správním rozhodnutím o přidělení pozemku do osobního užívání. Avšak, jak uvedl samotný Nejvyšší soud, správní orgán opomenul vlastníka jako účastníka správního řízení vyrozumět (správní rozhodnutí vlastníkovi nebylo dokonce ani doručeno), tedy rozhodnutí nikdy nenabylo ani právní moci.⁸³ Jak dále uvedl dovolací soud, vlastnické právo se nepromlčuje,⁸⁴ zaniknout může pouze zákonným způsobem. Soud jednoznačně konstatoval, že stát převzal pozemek bez právního důvodu, proto se vlastníkem nestal a nemůže stát ani na základě neplatného právního úkonu. Zde se přímo svou argumentací odvolal na předchozí rozhodnutí, sp. zn. 28 Cdo 49/98 a uzavřel konstatováním, že návrh na vydání věci podle restitučních zákonů nezbavuje možnosti domáhat se nároků cestou občanského zákoníku.

⁸¹ Opírající se o důvod uvedený v § 241 odst. 3 písm. d) OSŘ.

⁸² K tomuto judikát odkazuje na zprávu ve věci týkající se osobního užívání pozemků, projednanou a schválenou občanskoprávním kolegiem Nejvyššího soudu SR dne 9. 12. 1980, Cpj 52/80, publikovanou pod č. 2/1981 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

⁸³ Srov. § 52 odst. 1, § 54 odst. 2, § 51 z. č. 71/1967 Sb., správní řád

⁸⁴ § 100 odst. 2 z. č. 40/1964, občanský zákoník

„Opačný výklad by znamenal, že zákon o půdě vyvlastnil bez náhrady právo těch vlastníků, držby jejichž věci se stát uchopil bez právního důvodu.“⁸⁵

Jakýmsi souhrnem dosavadní judikaturní linie souhlasící s aplikací obecných předpisů na ochranu vlastnického práva je rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ve věci vedené pod sp. zn. 28 Cdo 779/2001,⁸⁶ v němž rekapituloval hlavní argumenty pro možnost uplatnění vlastnické žaloby v souladu s ustanovením § 126 z. č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, upravujícím ochranu vlastnictví. Zároveň v rozhodnutí neopomněl konstatovat, že judikatura soudů (včetně Nejvyššího soudu) zaujímá rozporná stanoviska,⁸⁷ ale zároveň jasně prohlásil, že rozhodnutí v této věci je v souladu s konstantní judikaturou Nejvyššího soudu.⁸⁸

Na závěr lze tedy shrnout, že tento směr konstantní judikatury Nejvyššího soudu převážně zastával názor, který byl především založen na výkladu ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě, z něhož jednoznačně vyplývá, že dopadá na přechod věci, nikoli vlastnictví, proto lze dovodit, že pokud nedošlo k přechodu vlastnictví, je možné uplatnit obecné předpisy. Celou tuto interpretaci pouze lehce nabourává rozhodnutí Nejvyššího soudu, sp. zn. 2 Cdon 1177/96,⁸⁹ k němuž je nutné přistupovat velmi opatrně, jelikož v něm soud vyložil působnost zákona o půdě v tom smyslu, že „není rozhodující, zda na stát nebo právnickou osobu přešlo vlastnické právo k nemovitosti, nebo došlo k jejímu přechodu na stát nebo právnickou osobu cestou faktického odnětí.“⁹⁰

3.2.3 Zásadní obrat

Definitivní tečku za názorovými rozdíly jednotlivých senátů Nejvyššího soudu o interpretaci aplikace kolidujících ustanovení § 6 odst. 1 písm. p)⁹¹ zákona o půdě a ustanovení § 126 odst. 1 z. č. 40/1964 Sb., občanského zákoníku, ve

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2326/98

⁸⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 7. 2001, sp. zn. 28 Cdo 779/2001

⁸⁷ Ve zmíněném judikátu NS zmiňuje odlišný právní názor uplatněný v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2000, sp. zn. 23 Cdo 311/98

⁸⁸ K dříve rozebraným judikátům přidal senát argumentaci z rozhodnutí ze dne 3. 5. 2001, sp. zn. 22 Cdo 2163/2000: „Nejvyšší soud dospěl k závěru, že pokud žalobce nepozbyl vlastnictví k nemovitostem ke dni nabytí účinnosti restitučních předpisů, nelze ze skutečnosti, že nadále mohl k věci uplatnit i restituční nárok, dovozovat, že pozbyl vlastnictví a že nadále nemůže uplatnit právo na ochranu vlastnictví podle § 126 odst. 1 ObčZ.“

⁸⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1177/96

⁹⁰ Op. cit. rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 11. 7. 2001, sp. zn. 28 Cdo 779/2001

⁹¹ Obdobně je argumentováno i s kolizním ustanovením § 6 odst. 2 zákona č. 87/1991 Sb., o mimosoudních rehabilitacích: „Povinnost vydat věc se vztahuje i na další případy neuvedené v odstavci 1, jež spadají pod § 2 odst. 1 písm. c) zákona, jakož i na případy, kdy stát převzal věc bez právního důvodu“

spojení s ustanovením § 80 OSŘ, přineslo rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001. To definitivně konstatovalo, že „Oprávněná osoba, jejíž nemovitost převzal stát v rozhodném období od 25. 2. 1948 do 1. 1. 1990 bez právního důvodu, se nemůže domáhat ochrany vlastnického práva podle obecných předpisů (zejména podle § 126 odst. 1 ObčZ), a to ani formou určení vlastnického práva podle § 80 písm. c) OSŘ.“⁹² Toto rozhodnutí nebylo až tak překvapivé, jelikož rozsudek reprezentoval názorové křídlo příznivců aplikace ve smyslu zásady *lex specialis derogat generali* na restituční zákony.⁹³

Za nerozpornou hodnotilo kolegium judikaturu v případech, kdy vlastnictví přešlo na stát. Pak by nebylo možné domoci se svého původního vlastnictví jinou cestou, než restitučními zákony.⁹⁴ Zůstávala otázka, zda platné právo umožňuje vlastnickou žalobu na vydání věci fyzické osobě, které nebyla věc vydána na základě restitučního zákona či svého oprávnění podle restitučního zákona nevyužila. Jak je možné seznat z uvedeného rozhodnutí, převážil názor, že ustanovení restitučních zákonů jsou ve vztahu speciality k obecným právním předpisům.⁹⁵ Dále si soudci kladli otázku, kdy je tedy možné obecné předpisy použít. Došli k závěru, že v kontextu principu speciality je přípustné použít obecné předpisy v případě, že speciální právní úprava absentuje. Zároveň v odůvodnění svého rozhodnutí konstatovali, že v této nelehké právní otázce existuje několik protichůdných legitimních zájmů, proto je třeba se s nimi vypořádat. Právo musí chránit vlastnické právo vlastníka, zároveň zde existuje dobrá víra detentorů, kteří s majetkem v současnosti disponují. Existuje tedy legitimní požadavek na ochranu dosavadní držby. Výrazným obhájcem argumentace sjednocujícího rozhodnutí je Spáčil,⁹⁶ který konstatuje: „Lze poukázat i na § 5 odst. 3 zákona o půdě, podle kterého povinná osoba je povinna s nemovitostmi až do jejich vydání oprávněné osobě nakládat s péčí řádného hospodáře, ode dne účinnosti tohoto zákona nemůže tyto věci, jejich součástí

⁹² Rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001

⁹³ Srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 1998, sp. zn. 23 Cdo 1078/98 nebo také rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2000, sp. zn. 23 Cdo 311/98

⁹⁴ Zákonnou oporu zde umožňovaly skutkové podstaty § 6 odst. 1 (vyjma písm. p)) zákona o půdě či § 6 odst. 1 z. č. 87/1991 Sb.

⁹⁵ Zde je možné odkázat též na rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2000, sp. zn. 23 Cdo 311/98, souznící s právním názorem výše prezentovaným.

⁹⁶ JUDr. Jirí Spáčil, CSc., soudce Nejvyššího soudu ČR

a příslušenství převést do vlastnictví jiného. Takové právní úkony jsou neplatné.“⁹⁷

Je tedy možné obecně říci, že kolegium dalo přednost principu ochrany práv nabytých v dobré víře a zároveň umožnilo osobám, kterým byla způsobena majetková křivda, přístup k její nápravě, avšak pouze v mezích daných restitučním zákonodárstvím, tedy omezilo možnost uplatnění vlastnického práva v prekluzivní lhůtě.

Tento závěr nebyl přijímán jednotně samotnými soudci Nejvyššího soudu. Především byl napaden soudcem Balákem⁹⁸ s tím, že i komunistické právo umožňovalo ustanoveními § 132 či § 489 odst. 1 z. č. 40/1964, občanský zákoník (dále již jen ObčZ), ve znění před novelou provedenou z. č. 509/1991 Sb., domáhat se u soudu ochrany svého vlastnictví. „Bylo by paradoxní až protismyslné, aby tuto možnost ochrany vlastnického práva nepodléhající promlčení odňal vlastníkům již v poměrech demokratického režimu zákon, jehož účelem má být zmírnění majetkových a jiných křivd.“⁹⁹

Zároveň byl soudce Balák výrazným kritikem výkladu zásady speciality mezi zákonem o půdě a občanským zákoníkem, jelikož o uplatnění zásady speciality lze mluvit pouze v případě, že se právní úprava norem překrývá ve vymezení hypotézy a dispozice. V tomto smyslu je možné konstatovat, že o uplatnění zásady *lex specialis derogat generali* lze uvažovat pouze v případě ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě a § 126 odst. 1 ObčZ, avšak pouze v případě hypotézy, dispozice se však dle názoru Baláka „liší úpravou práv a povinností pro případ naplnění jejich společné hypotézy.“¹⁰⁰ Ovšem v případě zbytku 19 skutkových podstat, vymezených v ustanovení § 6 odst. 1 (vyjma písm. p) cit. zákona), „tuto zásadu nelze uplatnit, jelikož hypotézy i dispozice těchto norem se s platnými ustanoveními ObčZ nepřekrývají.“¹⁰¹

K povaze skutkové podstaty ustanovení § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě tvrdí, že jde o zvláštní případ, ke kterému je nutné i takto přistupovat, jelikož by

⁹⁷ SPÁČIL, J., *Vztah práva na vydání věci podle restitučních předpisů a podle občanského zákoníku*. Právní zpravodaj 8/2003, s. 1

⁹⁸ JUDr. František Balák, CSc.

⁹⁹ BALÁK, F., *K otázce vztahu restitučních a obecných předpisů z jiného pohledu*. Právní zpravodaj 8/2004, s. 4

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž

se vlastník svého vlastnického práva a ochrany mohl dovolávat i bez opory v restitučním zákoně. Argumenty předložené Balákem lze považovat za závažné, avšak sjednocující stanovisko se, pádným právním argumentům navzdory, vydalo opačným směrem, aniž by se s nimi vypořádalo. Tento výklad v neprospěch vlastníků měl výrazné negativní dopady i na rozhodování v případech církevních právnických osob, které vlastníky nikdy být nepřestaly.

V případě dovolání církevní právnické osoby, žádající svůj majetek na základě obecných předpisů, nebylo dovolání nikdy úspěšné. Jak podotýká samotný soudce Nejvyššího soudu Spáčil: „Pokud jde o církevní restituce, je zastáván názor, že subjekt, který je podle zákona č. 298/1990 Sb., ve znění zákona č. 338/1991 Sb., oprávněným k majetku vypočtenému v příloze tohoto zákona, není legitimován k uplatnění vlastnického práva k tomu majetku, který sice byl odňat řeholním řádům a kongregacím při výkonu státního dozoru nad majetkem církví a náboženských společností, ale v příloze tohoto zákona uveden není.“¹⁰²

3.3 Ústavní soud a jeho reflexe historického církevního majetku

Ústavní soud po dlouhou dobu tápal ve svém rozhodování. Stejně jako v případě Nejvyššího soudu, bylo i jeho rozhodování spjato s širší množinou restituční legislativy a jejího výkladu. Jak bylo podrobně rozebráno v II. části práce, zákonodárce vydal tzv. výčtový zákon, jenž umožňoval restituci *ex lege*, tedy přímo ze zákona. Ovšem výčet oprávněných byl poněkud nedostatečný, či spíše reflektoval velmi malou část z původně napáchaných škod komunistickým režimem. Především neřešil otázku existujícího práva vlastníků, kdy vlastnictví nebylo státem nabyto v souladu s tehdejší právním řádem.

Liknavostí moci zákonodárné, byla před potřebu řešení situace oprávněných vlastníků (v tomto případě církevních právnických osob) postavena moc soudní, jež musela rozhodovat, jakým způsobem se může tento vlastník svého majetku domoci. Církevní právnické osoby k tomuto používaly formu obecných právních předpisů, tedy postupovaly dle občanského zákoníku ve spojení s ustanovením § 80 z. č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád formou určovací žaloby. Přístupu k problematice aplikace zásady speciality byl již věnován dostatečný prostor v předchozí kapitole. Jak již bylo výše zmíněno,

¹⁰² SPÁČIL, J., *Vztah práva na vydání věci podle restitučních předpisů a podle občanského zákoníku*. Právní zpravodaj 8/2003, s. 1

v rámci Nejvyššího soudu ČR převážil názor reprezentovaný rozhodnutím velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001. Teď šlo o to, jakým způsobem se k problematice postaví samotný Ústavní soud jako ochránce ústavnosti, který se doposud k této otázce stavěl poměrně velmi zdrženlivě, především tedy některé jeho senáty.

3.3.1 Vyčtový zákon povahy obecné či zvláštní

Jednou z prvních zdrženlivých interpretací použití vlastnických žalob uplatněných právními osobami se stalo zamítnutí ústavní stížnosti vedené pod sp. zn. II. ÚS 528/02, kdy se stěžovatel (Královská kanonie premonstrátů na Strahově) domáhal zrušení rozhodnutí soudů, jež rozhodovaly o určovací žalobě ke statku v Písku, a v nichž stěžovatel spatřoval odpírání svého práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.

II. senát Ústavního soudu stížnost zamítl s odůvodněním, že žaloby o určení vlastnictví jsou využívány k pokusům o navrácení majetku v případech, „kde restituční předpisy nevytvořily podmínky pro jeho vydání.“¹⁰³ Zároveň soud zmínil, že by bylo legitimní žalobu o určení vlastnictví umožnit, avšak pouze v případě naléhavého právního zájmu. Senát dále v souladu se zamítavým stanoviskem konstatoval, že naléhavý právní zájem na určení vlastnictví není v tomto případě možné nalézt. Zároveň se vyjádřil i k nečinnosti zákonodárce, tedy že naléhavý právní zájem nehrozí ani v případě, kdy restituční zákon vydán doposud nebyl, jelikož předmětné majetky jsou pod ochranou blokačního ustanovení § 29 zákona o půdě, jenž výslovně zakazuje převádět historický církevní majetek do vlastnictví jiným osobám, a to až do vydání restitučního zákona.

Senát se dopustil odvážného právního hodnocení v souladu se sjednocujícím rozhodnutím občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu, když uvedl, že předpokladem restitučního zákonodárství byl závěr, že vlastníkem majetku se stal stát, a to bez ohledu, zda se jednalo o přechod vlastnictví na základě platného právního titulu.

Ústavní soud označil daný spor za restituční, jelikož snahou stěžovatele je domoci se majetku, který mu byl odňat v rozhodném období, neboť věci přešly na stát bez právního důvodu. Úplně na závěr dodal, že z důvodu povahy sporu

¹⁰³ Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02

(restitučního) není možné použít žalobu o určení vlastnictví, „neboť z restitučních zákonů vyplývá zákonná domněnka, že takový majetek přešel na stát.“¹⁰⁴

Tento zamítavý nález lze z hlediska významnosti zpětně hodnotit především z důvodu prvotní zmínky legitimního očekávání na straně církevních právnických osob, s níž bude postupem času Ústavní soud více pracovat a dále ji rozvíjet.

Průlomovým lze označit stanovisko pléna Ústavního soudu, vedené pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05.¹⁰⁵ K zaujetí stanoviska bylo plénum vyzváno v souladu s ustanovením § 23 z. č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu,¹⁰⁶ II. senátem, jelikož zaujal jiný právní názor, než byl aplikován IV. senátem v nálezu sp. zn. IV. ÚS 298/05.¹⁰⁷

IV. senát¹⁰⁸ ve svém rozhodnutí jednoznačně vyjádřil souhlas s judikaturou Nejvyššího soudu a také (v podstatě)¹⁰⁹ v souladu s judikaturou Ústavního soudu, podle níž není možné poskytovat ochranu osobám, které neuplatnily nebo uplatnily svůj nárok neúspěšně na základě speciální restituční právní úpravy, ale domáhají se jí podle obecných ustanovení občanského zákoníku.¹¹⁰ Avšak zároveň tento senát kategoricky nesouhlasil s aplikací principu speciality na z. č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého. Tímto svým judikатурním úkrokem spustil spor o interpretaci aplikace restitučních předpisů na církevní právnické osoby.

Svůj právní názor IV. senát opřel o argumentaci, že církevní právnické osoby¹¹¹ „nemají na rozdíl od jiných právnických osob k dispozici žádné právní prostředky, jimiž by mohly zjednodušenou cestou vymezených restitučních

¹⁰⁴ Tamtéž

¹⁰⁵ Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05

¹⁰⁶ Ústavní soud používá ve své praxi tohoto institutu velmi zřídka. Ke dni 31. 3. 2007 jich použil pouze 17. Srov. WAGNEROVÁ, E., DOSTÁL, M., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007. Komentáře (ASPI), s. 83

¹⁰⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05

¹⁰⁸ IV. senát složený z předsedkyně senátu Michaely Židlické a soudců Miroslava Výborného a Elišky Wagnerové

¹⁰⁹ Jedná se především o usnesení Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 412/01, ve Sb., usnesení Ústavního soudu, sp. zn. I. ÚS 280/96, jež nebylo po skutkové stránce zcela totožné, ale především nevyžadovalo postup v souladu s § 23 z. č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, jelikož se nejednalo o nálezy. Zároveň zde existovala usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 428/04 a usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2000, sp. zn. II. ÚS 468/99 (ve Sb. nálezů nezveřejněno) vycházející ze stejné interpretace z. č. 298/1990 Sb.,

¹¹⁰ § 126 odst. 1 ObčZ ve spojení s § 80 OSŘ

¹¹¹ V tomto konkrétním případě byla stěžovatelem Česká provincie Tovaryšstva Ježíšova, jednalo se tedy o řeholní řád či kongregaci ve smyslu z. č. 298/1990 Sb.

podmínek své dříve jim vlastnický náležející věci restituovat.“¹¹² Senát dále rozpracovává důsledky této argumentace. V souladu s uvedeným právním názorem tedy restituční legislativa nemůže znamenat omezení církevních právnických osob v domáhání se svého vlastnictví cestou obecných právních předpisů, jelikož „neexistence takového předpisu nemůže přivodit zákonodárcem nezamýšlený stav.“¹¹³

Nejednotnost přístupu soudců Ústavního soudu ilustruje svým disentním stanoviskem předsedkyně IV. senátu Židlická, jež zastává výklad ústavnosti v souladu s interpretací stěžovaného usnesení Nejvyššího soudu¹¹⁴ v přístupu k z. č. 298/1990 Sb. jako součásti restituční legislativy ve vztahu speciality. Předsedkyně senátu tedy hodnotí z. č. 298/1990 Sb. jako restituční i v materiálním smyslu, který sice nese znaky legislativního provizoria, avšak zároveň nepokračování ve vydávání předpokládaných dalších restitučních předpisů v případě církevních právnických osob považuje ze strany moci zákonodárné za omisivní rozhodnutí již další restituční zákony nevydávat. Odlišné stanovisko předsedkyně Židlické lze tedy shrnout: „Je-li předmětný zákon restitučním předpisem, pak má obdobné znaky, jež jsou vlastní i ostatním restitučním předpisům, tedy mimo jiné i vlastnost bránit aplikaci obecné právní úpravy.“¹¹⁵ Na závěr svého stanoviska Židlická konstatuje, že usnesení, sp. zn. I. ÚS 428/04, kterého se většinový názor senátu v nálezu dovolává, považuje za excesivní vůči ustálené judikatuře. K uvedenému stanovisku již zbývá pouze dodat, že se v něm ani nezmínila o ustanovení § 29 zákona o půdě, které zavazuje moc zákonodárnou restituční zákon vydat.

Právní názor II. senátu ve věci vedené pod sp. zn. II. ÚS 687/04¹¹⁶ se nemohl ztotožnit s právním názorem vyjádřeným IV. senátem v nálezu, sp. zn. IV. ÚS 298/05. Proto, jak již bylo výše zmíněno, v souladu s ustanovením § 23 z. č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu, postoupil ústavní stížnost plénu Ústavního soudu, jež zaujalo sjednocující stanovisko ze dne 1. listopadu 2005, vedené pod sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05.

¹¹² Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05

¹¹³ Tamtéž

¹¹⁴ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, č. j. 20 Cdo 1335/2003-73

¹¹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05

¹¹⁶ Stěžovatel Opatství Staré Brno řádu sv. Augustína

Plénum Ústavního soudu učinilo v tomto svém stanovisku několik velmi pozoruhodných závěrů. Uvedené stanovisko je poněkud argumentačně chudé, proto je nutné jeho závěry podrobit výkladu v souladu se stanoviskem pléna, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05,¹¹⁷ které ve svém souhrnu otevřeně konstatovalo, že „restituční zákony legalizovaly vlastnictví státu k majetku, který stát získal konfiskacemi, znárodněním a dalšími majetkovými opatřeními (zjevně jde o eufemistické označení převzetí věci státem bez právního důvodu, tj. fyzickou okupací).“¹¹⁸ Zároveň Ústavní soud uvedl, že jednotlivým vydáváním majetku na základě určovacích žalob (tedy cestou obecné právní úpravy) by z jeho strany šlo o aktivistické řešení, které přísluší samotnému zákonodárci. Současně stanovisko, v rámci svého *obiter dicta*, odkázalo na odůvodnění nálezu vedeného pod sp. zn. II. ÚS 528/02. Citace tohoto nálezu měla význam z důvodu zmírnění tvrdosti svého stanoviska, jelikož Ústavní soud dále trval na svém výkladu legitimního očekávání, které je založeno na ustanovení § 29 z. č. 229/1991 Sb..

Jde tedy, jak lyricky konstatuje ve svém disentu ke sjednocujícímu stanovisku Pl. ÚS-st. 21/05 Wagnerová, o „kopernikovský obrat.“¹¹⁹ V případě historického církevního majetku Ústavní soud svými sjednocujícími stanovisky zasáhl do pojetí z. č. 298/1990 Sb., jež zařadil mezi zákony restituční, avšak se všemi z toho vyplývajícími důsledky. Jak trefně poznamenává Jäger, z. č. 298/1990 Sb. tak byl Ústavním soudem zařazen i „přes jeho legislativně technicky pochybnou konstrukci (výčtová metoda) a úzký věcný záběr (v uvažovaném kontextu rozsahu církevních restitucí).“¹²⁰ Jednalo se o zvláštní výklad, nejen

¹¹⁷ Toto stanovisko samotné nároky církevních osob neřeší, avšak svými závěry o povaze vztahu obecných a restitučních předpisů přináší významné důsledky pro církevním právnické osoby

¹¹⁸ Disentní stanovisko Elišky Wagnerové a Miroslava Výborného

¹¹⁹ Jen na okraj je třeba zmínit se o procesních okolnostech, které vedly II. senát k postoupení věci plénu ÚS. Tento senát postoupil věc plénu, jelikož svůj právní názor nepovažoval za souladný s předchozím nálezem. Tímto postupem ovšem zanedbal, jak podotýká dissentní stanovisko Wagnerové a Výborného, zhodnocení skutkových okolností věci. Kdyby senát tyto okolnosti zvážil, musel by dojít k jasnému závěru, že nejde o rozhodování v obdobné věci, jelikož v případě zmiňovaného nálezu IV. senátu šlo o rozhodné období (1948 – 1989), tedy o období totality, kdy se senát musel vypořádat s okolnostmi restituční legislativy, která na toto období dopadá. V případě stížnosti řešené II. senátem „jsou (okolnosti) skutkově pevně ukotveny právě v období předcházejícímu době nesvobody, tj. v období na které restituční zákonodárství nedopadá.“ Z tohoto lze jasně vyvodit, že v daném případě se tedy II. senát nemusel vypořádat s konfliktem restituční legislativy a jejího vztahu speciality k občanskému zákoníku, proto šlo o jiný případ, tudíž nebylo třeba sjednocujícího stanoviska. Přijetí stanoviska plénem tedy, dle dvou disjunktivních soudců, znamená akceptaci postupu „mimo procesní rámec vymezený zákonem o Ústavním soudu.“ S tímto dissentním stanoviskem nelze nesouhlasit.

¹²⁰ JÄGER, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. Jurisprudence, 2010, č. 2

z toho důvodu, že velmi krkolomně vyňal určitý okruh nároků z právní moci a přesunul je na zákonodárce, a to s poukazem, že množstvím určovacích žalob by došlo k obcházení smyslu z. č. 298/1990 Sb..

Ústavní soud v této věci výrazně selhal, a to především svým velmi nekonzistentním právním názorem, který byl v průběhu jednoho roku zásadním způsobem revidován (stanovisko sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05 v příkrém rozporu vůči nálezu sp. zn. IV. ÚS 298/05). Za pozornost určitě stojí disentní stanovisko soudce Výborného, který situaci analyzoval velmi přesně.

Většinové stanovisko pléna bylo postaveno na obsáhle citovaném disentním stanovisku Michaely Židlické, které uplatnila v případě nálezu, sp. zn. IV. ÚS 298/05, a jež bylo zmíněno výše. Židlická zastávala názor, že výčtový zákon splňuje znaky obecného restitučního zákona, jelikož: 1. účel je obdobný jako u ostatních restitučních předpisů a zároveň 2. s ohledem na jeho konstrukci, neboť vymezuje okruh oprávněných osob, u nichž dochází k obnově vlastnických práv.

Disentní stanovisko Výborného oprávněně napadlo celou tuto konstrukci s odůvodněním, ad1: účelem zákona bylo ulehčení přechodu řádů a kongregací z ilegality zpět do veřejného prostoru. Tomu nasvědčuje i velmi zúžený okruh osob, jimiž se staly pouze řády a kongregace, náležející pod katolickou církev, proto je velmi jednoduché zpochybnit obecnost takového předpisu, pokud je na základě „obecného předpisu“ omezena možnost restituovat pouze části podmnožiny církví, a ostatní církve absolutně opomenout. Ad 2 stanovisko konstatuje, že zákon, obdobně jako obecné restituční předpisy, upravuje okruh oprávněných osob. To je ovšem asi tak vše, co mají tyto zákony společného. Jen na okraj je třeba v souladu s disentním stanoviskem říci, že práva a povinnosti, jež vyplývají z výčtového zákona a restitučních zákonů, jsou naprosto odlišné. Již samotná konstrukce výčtového zákona je založena na určení oprávněných osob (konkrétně vyjmenovaných), kterým vznikne vlastnictví *ex lege* k majetkům (jednotlivě vymezeným), jde tedy o vzniklý nárok přímo ze zákona, jehož vzniku nepředchází žádné řízení. U restitučních zákonů nárok na vlastnictví podléhá

řízení, ač zjednodušenému, z něhož vznikají naprosto odlišná práva a povinnosti a především je nutné svou aktivní legitimaci oprávněného vůbec uplatnit.¹²¹

Především z důvodů výše uvedených (ač nebyly vyčerpány absolutně, namítán byl dále nedostatek vypořádání se s argumentací IV. senátu, vůči kterému se stanovisko vymezuje) se autor disentního stanoviska¹²² se závěry stanoviska pléna Ústavního soudu nemohl ztotožnit.

Lze tedy shrnout, že stanoviskem, sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05, byla rozpornost judikatury Ústavního soudu definitivně vyřešena. Nad jejími závěry se lze z dnešního úhlu pohledu poněkud pozastavit, avšak nejvíce srozumitelným v tomto případě zůstává závěr, že Ústavní soud do takto citlivé otázky nechtěl z pozice moci soudní zasahovat a kategorizoval svůj případný postup jako nepřipustný aktivismus. Zároveň bylo navázáno na nález, sp. zn. II. ÚS 528/02, který jasně vyjádřil právní nárok na straně církevních právnických osob na legitimní očekávání, jež se opírá o zákonný rámec ustanovení § 29 zákona o půdě.

3.3.2 Období legitimního očekávání a odmítavých usnesení

Jak bylo výše uvedeno, sjednocující stanovisko pléna Ústavního soudu určilo směr rozhodování jeho jednotlivých senátů. Odmítavými usneseními senáty, v případech ústavních stížností podávaných církevními právnickými osobami, nerozhodovaly již na základě věcných důvodů, ale tyto stížnosti zamítaly jako nedůvodné s odkazem, že k uvedenému majetku je možno uplatnit pouze speciální restituční žalobu podle restitučního zákona.

Z důvodů výše nastíněných, není třeba se s nimi seznamovat podrobněji, avšak pro úplnost je vhodné je alespoň zmínit. Jednalo se například o odmítavé usnesení sp. zn. II. ÚS 230/05,¹²³ IV. ÚS 509/05,¹²⁴ I. ÚS 679/03¹²⁵ či usnesení I. ÚS 1652/07.¹²⁶

¹²¹ Srov. disentní stanovisko soudce Miroslava Výborného: „nemůže být výčtový zákon srovnáván s uvedenými restitučními předpisy, neboť na rozdíl od nich zcela postrádá, jak již citováno, pro zákon typickou obecnost, a to jak ve stanovení okruhu oprávněných a povinných osob, tak i ve stanovení podmínek, za nichž je možno domáhat se navrácení majetku.“ Dále také srov. WAGNEROVÁ, E., DOSTÁL, M., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem*. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007. Komentáře (ASPI), s. 242

¹²² K disentnímu stanovisku se připojily soudkyně Eliška Wagnerová a Vlasta Formánková.

¹²³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 230/05, stěžovatel Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou.

¹²⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 509/05, stěžovatel Římskokatolická farnost u kostela sv. Jindřicha v Praze.

Zvláštní pozornost je třeba věnovat nálezu, sp. zn. IV. ÚS 34/06.¹²⁷ Rozhodnutí „, se interpretačně pokusilo doplnit právní závěry stanoviska sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05 o bližší vymezení okruhu osob, o nichž je možno hovořit jako o oprávněných osobách dle z. č. 298/1990 Sb.“¹²⁸ Žalobce, Mešní nadace děkana Josefa Schönigera, Olšová Vrata, se domáhal určení vlastnického práva k nemovitosti. Soud okresní i krajský řízení zastavil z důvodu nezpůsobilosti být účastníkem řízení, ač odvolatel navrhl svého právního nástupce (Římskokatolickou farnost Stanovice¹²⁹) na vstup do řízení v rámci institutu procesního nástupnictví v souladu s § 107 odst. 3 OSŘ. Své odmítavé stanovisko odvolací soud podřadil pod ustanovení § 18 odst. 2 písm. d) občanského zákoníku, jelikož žalobce není možné pod toto ustanovení podřadit. Zároveň se odvolací soud dovolával ustanovení § 4 odst. 3 tehdy platného z. č. 308/1991 Sb., o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností (spíše tím myslel odstavec 4 cit. ustanovení),¹³⁰ z kterého dovodil, že za právní osobu lze považovat jen registrované církve a náboženské společnosti výslovně uvedené zákonem.

Žalobce podal ústavní stížnost, v níž tvrdil porušení práva zakotveného v čl. 16 odst. 2 Listiny základních práv a svobod,¹³¹ jelikož soudy „registrační princip platící pro církve a náboženské společnosti samotné bez dalšího vztáhly i na organizační složky církve a z důvodu absence evidence předmětné mešní nadace v rejstříku právnických osob podle z. č. 308/1991 Sb., dovodily že se nejedná o subjekt s právní subjektivitou.“¹³² Zároveň stěžovatel namítal i porušení

¹²⁵ Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2007, sp. zn. I. ÚS 679/03, stěžovatel Rytířský řád Křížovníků s červenou hvězdou.

¹²⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2007, sp. zn. I. ÚS 1652/07, stěžovatel Římskokatolická farnost Neratovice.

¹²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06

¹²⁸ JÄGER, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. Jurisprudence, 2010, č. 2

¹²⁹ Žalobcem byl tento procesní návrh zdůvodněn tak, že Mešní nadace Josefa Schönigera, Olšová Vrata, byla rozhodnutím plzeňského biskupa Mons. Františka Radkovského dnem 30. 11. 2001 sloučena s Římskokatolickou farností Andělská hora; tato farnost pak byla rozhodnutím téhož biskupa sloučena dne 31. 12. 2004 s Římskokatolickou farností Stanovice jako církevní právní osobou. (srov. sp. zn. IV. ÚS 34/06).

¹³⁰ (3) Církve a náboženské společnosti jsou právními osobami; mohou se vzájemně sdružovat. Mohou vytvářet komunity, řády, společnosti a podobná společenství.

(4) Stát uznává jako církve a náboženské společnosti pouze ty, které jsou registrovány podle tohoto zákona.

¹³¹ Výrazně svěží argumentací, do té doby nefrekventovanou, se stalo namítané porušení čl. 16 odst. 2 Listiny, které bylo v tomto případě vygenerováno kazuistikou případu, avšak v případě pozdějších stížností, umožnilo využít namítaný článek Listiny jiným směrem, především ekonomickou závislostí církví na státu dovozenou plenárním nálezem, sp. zn. Pl. ÚS 9/07.

¹³² Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007 pod sp. zn. IV. ÚS 34/06

práva na spravedlivý proces, jež shledával v nepřiměřených průtazích v řízení, jelikož od podání žaloby do zamítavého usnesení krajského soudu uběhlo více jak 10 let, z něhož k tíži stěžovatele lze přičíst pouze jedno jím zaviněné odročení. V posledku stěžovatel vznesl *argumentum ad absurdum*, když konstatoval, že jemu formálně náležející vlastnictví bylo respektováno i v době komunistického režimu, avšak v průběhu 90. let jej bylo zbaven blíže nespécifikovaným aktem právní subjektivity.

Senát Ústavního soudu se tedy nejdříve vypořádal s rozhodnutími okresního a krajského soudu, jež seznal, na základě své konstantní judikatury, v rozporu s ústavním pořádkem.¹³³ Toto své rozhodnutí podložil v odůvodnění odkazy na konstantní judikaturní rozhodování Ústavního soudu, jež rozhoduje v souladu s myšlenkami liberálního právního státu a vychází tedy ze striktního omezení státních zásahů, které jsou akceptovatelné pouze z důvodu veřejného zájmu. Ústavní soud si ve své argumentaci (o subjektivitě a jejím vzniku) pomohl právníckými osobami - občanskými sdruženími a především odbory, jejichž vznik dle právní teorie podléhá systému liberálnímu.¹³⁴ Ústavně zakotvená autonomie církví (srov. nález, sp. zn. Pl. ÚS 6/02¹³⁵) umožňuje zvláštní formy výkonu sdružovacího práva, do které stát nesmí zasáhnout (tedy ani přezkoumávat před státními soudy), obzvláště v případě „pokud se tato aktivita omezí na vnitřní záležitosti.“¹³⁶ Svobodu výkonu náboženství nebo víry lze omezit jen z důvodů vymezených čl. 16 odst. 4 Listiny, a to pouze zákonem. Zároveň, jak konstatovalo usnesení, sp. zn. IV. ÚS 171/97,¹³⁷ je možné pouze omezit pouze výkon těchto práv, ingerence státu v podobě jejich úpravy není možná.

„Sporná“ právní subjektivita v tomto případě vyburcovala senát k jakémusi zobecnění osob, na které dopadá výčtový zákon. Nejdříve velmi

¹³³ Jedním z výrazných argumentů pro vadnou právní argumentaci krajského soudu bylo přehlédnutí významných ustanovení, jako např. ustanovení § 13 odst. 1 písm. g) tehdy platného z. č. 308/1991 Sb., které jasně upravuje povinnost registrace pouze v případě samotných církví, tuto povinnost nelze vztáhnout na jejich útvary

¹³⁴ srov. HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie*. 2., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. str. 46 a násl.

¹³⁵ Tento nález vymezil vztah mezi kanonickým právem a právem občanským, kdy „Delegace pravomoci zřizovat právnícké osoby vybavené právní subjektivitou i pro vztahy občanského práva neznamená nadřazenost kanonického práva nad právním řádem České republiky, ale toliko uznání právních účinků kanonického práva, a to způsobem upraveným právní řádem ČR. Ústavní soud tedy dospěl (...) k závěru, že právní vznik a zánik církevních právníckých osob nelze podmiňovat konstitutivním aktem státního orgánu.“ (Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06 s odkazem na Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02)

¹³⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06

¹³⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 10. 1998, sp. zn. IV. ÚS 171/97

případně vyložil právní kontinuitu právnických osob. Konstatoval, že s následky zrušení určité právní úpravy nelze spojovat pozbytí právní subjektivity, pokud tak není výslovně novým nebo derogačním zákonem řečeno. Předmětná mešní nadace byla založena na základě odkazu závěti děkana Schönigera z roku 1927 dle tehdy platného občanského zákoníku. Nová právní úprava, z. č. 141/1950 Sb., tzv. střední občanský zákoník, ani občanský zákoník z roku 1964, tento právní subjekt žádným způsobem neupravovala (a ani nerušila), proto se dobovou právní praxí prostřednictvím výkladu *per analogiam legis* dospělo k závěru o aplikaci ustanovení této právní formě nejbližších.¹³⁸ Zároveň je tento nálezn zajímavým z toho důvodu, že ve svém odůvodnění používá v kontextu historického církevního majetku, jako jeden z prvních, judikaturu ESLP.¹³⁹

Tato ústavní stížnost měla výrazný potenciál, jelikož pootevřela ožehavé téma, jež sice ze stížnosti *explicite* nevyznívá, avšak v kontextu „sporné“ právní subjektivity bylo odhaleno výrazněji, než v případě předchozích zamítavých usnesení a to *implicite* vznesenou otázkou po okruhu osob, na něž dopadá působnost výčtového zákona (respektive vymezení oprávněných osob).

První kategorií jsou nesporně, jak již ze samotného názvu zákona vyplývá, řeholní řády a kongregace Římskokatolické církve. Druhou kategorií, zařazenou mezi vlastníky části nemovitých věcí označených výčtovým zákonem, bylo také olomoucké arcibiskupství, a to pouze z důvodu potřeby znovuotevření semináře, potažmo teologické fakulty v Olomouci.¹⁴⁰ Senát Ústavního soudu ve svém odůvodnění určil směr pro rozhodování obecných soudů, jelikož naznačil, že bude muset do budoucna zohledňovat, zda na církevní právnickou osobu dopadá působnost tohoto zákona. Jak trefně poznamenává Jäger, senátu se podařilo „nepřípadně ztotožnit arcibiskupství olomoucké a moravskou církevní provincii,“¹⁴¹ u nichž tento autor jasně dokládá, že nejde o totožné subjekty, ale o subjekty, jejichž statutární zástupce se překrývá, avšak to není důvodem pro ztotožňování dvou samostatných právních subjektů.

¹³⁸ srov. BERAN, K.: *Církevní právnické osoby*, [Právní rozhledy 6/2004, s. 199], také např. KAVKA, J., KINDL, M.: *O nárocích, zejména církevních, mimo restituice*, Právník, 1994, č. 2, str. 160

¹³⁹ rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva ve věci *Katolický kostel v Chaniá versus Řecko* z roku 1997

¹⁴⁰ Viz podrobně rozebráno v II. části diplomové práce

¹⁴¹ JÄGER, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. Jurisprudence, 2010, č. 2

Jak již bylo naznačeno výše, tento nálezn umožňuje položit si otázku, zda restituční, tedy výčtový zákon, je obecným zákonem restitučním. Jak jednoznačně vyplývá z právního hodnocení výše zmíněného senátu, tento zákon v žádném případě nemůže být obecným restitučním zákonem pro farnosti a diecéze (vyjma olomouckého arcibiskupství). Proto lze jasně konstatovat, že právní argumentace založená pouze na výčtovém zákoně jako zákoně restitučním, obecném se začíná jevit jako neudržitelná. O to intenzivněji proto vystupuje v nálezu, ale i v případě předchozích odmítavých usnesení, apel na legitimní očekávání opřené o ustanovení § 29 zákona o půdě, z něhož vyplývá na straně jedné subjektivní právo církevních právnických osob na vydání obecného restitučního zákona a na straně druhé analogicky vzniká povinnost státu tento právní předpis vydat.

3.3.3 Legitimní očekávání dosáhlo zletilosti

Přelomovým rozhodnutím se stal nálezn ze dne 24. června 2009, sp. zn. I. ÚS 663/06, který, na základě změny relevantních okolností konkrétního případu, revidoval judikatorní vývoj a položil základy novému rozhodování Ústavního soudu.

V tomto konkrétním případě se stěžovatel (Královská kanonie premonstrátů na Strahově) domáhal žalobou na určení nemovitých věcí. V řízení před soudem první instance byla žaloba úspěšná, avšak vedlejší žalovaný (obec Hradištko pod Medníkem) se proti rozsudku odvolal. Odvolací soud rozsudek změnil tím způsobem, že zamítl výrokovou část rozsudku o žalobcově vlastnictví předmětných pozemků. Svůj právní názor opřel o ustanovení § 29 zákona o půdě, jež předpokládá vydání restitučního právního předpisu a do doby jeho vydání předmětný majetek podléhá zákonné ochraně. Z toho důvodu neshledal odvolací soud na určovací žalobě naléhavý právní zájem.¹⁴² Odvolací soud proto z právního hodnocení věci dovodil, že na danou věc nelze pohlížet jako na spor o vlastnictví, ale jako na spor, jenž má povahu restituční, jelikož nese znaky domáhání se majetku, který přešel na stát v rozhodném období, a to způsobem vymezeným ustanovením § 6 odst. 1 písm. p) zákona o půdě. Odvolací soud ve svém právním posouzení vycházel z nálezu Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 528/02.

¹⁴² K tématu naléhavého právního zájmu v kontextu historického církevního majetku srov. IVIČIČ, M.: *Ke sporu o katedrálu sv. Víta*, [Právní rozhledy 7/2007, s. 258]

Nejvyšší soud dovolání stěžovatele zamítl s poukazem na své sjednocující stanovisko, rozsudek sp. zn. 31 Cdo 1222/2001 (tento rozsudek byl již popsán výše). Zároveň Nejvyšší soud konstatoval, že naléhavý právní zájem na určení vlastnictví je dán zejména tam, kde by v případě jeho absence bylo ohroženo právo žalobce nebo kde by se jeho právní postavení stalo nejistým. Proto má, dle Nejvyššího soudu a konstantní judikatury, určovací žaloba povahu ochrany preventivní, jejímž účelem je poskytnout ochranu právnímu postavení žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva.¹⁴³ Ve svém odůvodnění se Nejvyšší soud odkazoval na stanoviska pléna Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05¹⁴⁴ a sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05.¹⁴⁵ Stěžovatelem uplatněnou argumentaci opírající se o rozhodování Ústavního soudu (usnesení, sp. zn. I. ÚS 428/04¹⁴⁶ a nález, sp. zn. Pl. ÚS 71/04¹⁴⁷) označil Nejvyšší soud, ve shodě se sjednocujícími stanovisky Ústavního soudu, za překonanou.

Ústavní soud stížností napadená rozhodnutí zrušil. Optikou odůvodnění je možné sledovat dvě argumentační roviny.¹⁴⁸

První z nich je v navázání na nález Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 528/02, k jehož doplnění vedla zásadní změna okolností. Především v tomto případě hraje zásadní roli plynutí času, jež ve spojení s legitimním očekáváním církvi dosahuje pomyslné „zletilosti.“ Jak konstatuje i samotný nález, sp. zn. II. ÚS 528/02, legitimnímu očekávání odpovídá také závazek zákonodárce založený ustanovením § 29 zákona o půdě. I přes výslovnou artikulaci této povinnosti Ústavním soudem, zůstal zákonodárce po 4 roky nečinným. Tato nečinnost vedla Ústavní soud k interpretaci této nečinnosti v kontextu povinnosti jemu, samotným ústavodárcem svěřené. Ústavní soud se stal „z vůle ústavního zákonodárce odpovědným za dodržování ústavního pořádku v České republice, a proto nehodlá rezignovat na tuto svoji povinnost a k plnění povinností povolává i obecné soudy,

¹⁴³ „Určovací žaloba má preventivní povahu a má za účel poskytnout ochranu právnímu postavení žalobce dříve, než dojde k porušení právního vztahu nebo práva; není proto opodstatněna tam, kde právní vztah nebo právo již byly porušeny a kde je proto právním prostředkem ochrany právního vztahu nebo práva žaloba o plnění.“ In: DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II* Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009 s. 529

¹⁴⁴ Sjednocující stanovisko Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05

¹⁴⁵ Sjednocující stanovisko Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05

¹⁴⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 428/04

¹⁴⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 71/04

¹⁴⁸ Srov. JÄGER, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. Jurisprudence, 2010, č. 2

odmítá spoléhat pouze na tlak Evropského soudu pro lidská práva.¹⁴⁹ Zde navázal na náleze ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 20/05,¹⁵⁰ který z dlouhodobé nečinnosti Parlamentu ČR vyvodil výrazné důsledky. Pokud tato nečinnost existuje již po delší dobu, dosahuje již protiústavní intenzity, neboť je v rozporu s požadavky právního státu. Proto Ústavní soud v případě stěžovatele (Královské kanonie premonstrátů) analogicky vztáhl tuto nečinnost zákonodárce i na tento případ, kdy faktický stav je v důsledku nečinnosti v rozporu se závazkem plynoucím z ustanovení § 29 zákona o půdě, tudíž i v rozporu s čl. 2 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Z výše zmíněných důvodů tedy určovací žaloba církevní právnické osoby vyloučena nebyla. Dle argumentace senátu Ústavního soudu bylo třeba tuto žalobu pojmout jako žalobu svého druhu, blížíci se žalobě restituční, jejímž primárním cílem je zaplnit mezeru vzniklou z důvodu nečinnosti zákonodárce. Proto se aktivní legitimace opírá o legitimní očekávání z důvodu uplynutí adekvátního času ke splnění této povinnosti, jež nebyla naplněna.

Ústavní soud se ve své druhé argumentační linii ztotožnil se skutkovým zjištěním soudu první instance, který výrazně rozpracoval. Konstatoval, že Česká republika je demokratický právní stát a nadále bude o zachování této jeho charakteristiky usilovat, proto není akceptovatelné, aby se choval jako dřívější nelegitimní totalitní stát, který nedodržel ani své vlastní zákony (cíleno především na nikdy nenaplněný zákonný požadavek vyvlastnění za náhradu). V rámci odůvodnění shora uvedeného rozhodnutí odkázal na svůj historicky první náleze o přezkoumávání ústavnosti z hlediska základních hodnotových východisek, sp. zn. Pl. ÚS 19/93,¹⁵¹ kterým akcentoval přítomnost regulativních idejí, vyjadřujících nedotknutelné hodnoty demokratické společnosti. Tyto ideje nesmí být v rozporu s principem legality, avšak, dle svého vyjádření, „neváže pozitivní právo jen na formální legalitu, ale výklad a použití právních norem podřizuje jejich obsahově-materiálnímu smyslu, podmiňuje právo respektováním základních konstitutivních hodnot demokratické společnosti a těmito hodnotami také užití

¹⁴⁹ Náleze Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 663/06

¹⁵⁰ V této konkrétní ústavní stížnosti

¹⁵¹ Náleze Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/93

právních norem měří, což znamená i při kontinuitě se „starým právem“ hodnotovou diskontinuitu se „starým režimem.“¹⁵²

V souladu s výše zmíněným, se soud musel vypořádat se sjednocujícími stanovisky Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 a sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05, jež nebylo možné v daném případě opomenout. Ústavní soud v kontextu předchozí rozhodovací praxe a nových okolností (plynutí času ve spojení s nečinností zákonodárce) dospěl k závěru, že jde o specifický, kvazirestituční případ. Pokud tedy restituce znamenaly snahu demokratického právního státu o nápravu některých křivd, způsobených totalitním režimem, o to více je nutné restituční řešení v případě historického církevního majetku, „kde křivda je natolik zjevná a autoritativně zjištěná jako v dané věci.“¹⁵³ Proto nelegální nakládání státu s majetky skutečného vlastníka nelze přikládat k tíži stěžovatele, „takový postup by zjevně hrozil další křivdou.“¹⁵⁴ Proto lze říci, že druhá argumentační rovina přinesla revizi stanoviska, sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05, ve výrazně zužujícím výkladu. Restituční judikatura (především tedy stanovisko, sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05) není aplikovatelná na případy, kdy stát majetek církevním právnickým osobám odebral bez právního titulu. Jelikož tak bylo v tomto nálezu konstatováno ve prospěch stěžovatele, spadajícího do kategorie řádů a kongregací, lze dovést, že omezení oprávnění církevních právnických osob v kontextu předchozí judikatury už nadále není možné.

Ústředním momentem, který odstranil argumentaci nepřípadným soudním aktivismem, se stalo nové redefinování pozice Ústavního soudu, respektive celé moci soudní v rámci dělby moci a systému brzd a protivah (a to především vůči moci zákonodárné). Tato redefinice se uskutečnila na pozadí sporu o regulovaný nájem ve výše zmíněném plenárním nálezu Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 20/05. Ten vůbec poprvé konstatoval svým nálezem, že nevydání (tedy nečinnost moci zákonodárné) předpokládaného právního předpisu opírajícího se o ustanovení § 696 odst. 1 občanského zákoníku (umožňujícího pronajímatelům zvýšit nájemní ceny, tedy z toho vyplývající subjektivní práva chráněná ústavněprávními normami), je protiústavní a porušuje čl. 4 odst. 3, čl. 4 odst. 4 a čl. 11 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o

¹⁵² Nález Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 663/06

¹⁵³ Nález Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2009, sp. zn. I. ÚS 663/06

¹⁵⁴ Tamtéž

ochraně lidských práv a základních svobod. Toto rozhodnutí vyvolalo mezi odbornou veřejností výrazné polemiky, zda jde o výrok aditivní nebo se jedná o výrok zvláštní kategorie (i se všemi důsledky), z čehož vyplývají spory o pozici Ústavního soudu v systému ústavního pořádku, avšak to již není tématem této práce.¹⁵⁵

3.3.4 Poslední vykřičník zákonodárci

Nález pléna ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, byl přelomovým z několika důvodů. Jednalo se o první aplikaci aditivního výroku plénem Ústavního soudu interpretativní povahy (v případě historického církevního majetku), který svým II. výrokem konstatoval: „Dlouhodobá nečinnost Parlamentu České republiky spočívající v nepřijetí zvláštního právního předpisu upravujícího nakládání s majetkem, jehož původními vlastníky byly církve, náboženské řády a kongregace, porušuje čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky, čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 1, odst. 4 Listiny základních práv a svobod a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod.“ To, že se toto prohlášení promítlo přímo do výroku, lze přičítat maximálnímu možnému imperativu, který je v intencích ústavního pořádku České republiky možné akceptovat. Samotný předmětný cíl návrhu na zrušení ustanovení § 29 zákona o půdě byl zamítnut.

Nález pléna vznikl na popud části moci zákonodárné, skupiny senátorů, jež podala návrh na zrušení ustanovení § 29 zákona o půdě.¹⁵⁶ Svůj návrh neopřela především o protiústavnost samotného znění tohoto ustanovení, ale spíše o jeho důsledky. Napadané ustanovení považuje za ústavně konformní v době jeho přijetí, tedy jako ustanovení dočasné povahy blokačního charakteru. Dočasnost není ovšem v zákoně žádným způsobem limitována. Za protiústavní shledává navrhovatel stav, kdy nedošlo k naplnění legitimního očekávání v tomto dočasném (překlenovacím) období způsobeném nečinností zákonodárce, která již v době podání přesahuje 15 let. V tomto stavu shledává navrhovatel rozpor s požadavkem právní jistoty (čl. 1 odst. 1 Ústavy), jelikož § 29 zákona o půdě tak jistotu v právních vztazích nevytváří, ale odsunutím zamyšlené zákonné úpravy

¹⁵⁵ Srov. WAGNEROVÁ, E., Je Ústavní soud opravdu jen negativním zákonodárcem? Publikováno dne 7. 11. 2007 in: jinepravo.blogspot.cz (http://jinepravo.blogspot.cz/2007/11/je-ustavn-soud-opravdu-jen-negativnm.html#disqus_thread)

¹⁵⁶ Návrh podaný v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu České republiky.

do neurčité budoucnosti přináší výrazný prvek nejistoty do základních subjektivních práv, jež je možné tolerovat pouze po časově omezenou, přechodnou dobu. Zároveň navrhovatel shledal blokační ustanovení § 29 zákona o půdě protiústavním z důvodu způsobujícího vlastnickou nerovnost. Poškozenými jsou dle navrhovatele především obce, které se svým majetkem nemohou dlouhodobě nakládat. Proto podle navrhovatele dochází k porušení čl. 4 odst. 1, čl. 11 odst. 4 Listiny a čl. 1 odst. 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Úmluvě o ochraně lidských práv a základních svobod (dále jen „Úmluva“). Navrhovatel dále svou argumentaci opřel o závěry nálezu Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 528/02 a nálezu, sp. zn. Pl. ÚS 5/03.¹⁵⁷

Plénium se tedy muselo z tímto nelehkým návrhem vyrovnat. Nejprve muselo zhodnotit protiústavnost ustanovení § 29 zákona o půdě. Kvalifikovaná většina pléna v tomto ustanovení protiústavnost neshledala, avšak podrobila ho hlubšímu rozboru. Především testovala, zda napadené ustanovení je způsobilé k naplnění účelu. V tomto testu ustanovení skutečně obstálo, jelikož jeho cílem bylo umožnit faktické a právní účinky komplexního budoucího zákona. Blokace majetku, jež byl v rozhodném období církvím odebrán, je v souladu s naplňujícím záměrem (tedy ochrany majetku ve prospěch budoucích oprávněných formou naturální restituce). Jak upozorňuje samotný Ústavní soud, materiální restituce není jediným řešením, avšak o jiných způsobech či formách Ústavnímu soudu nepřísluší rozhodovat, jelikož by vykročil ze svého postavení a toto rozhodování přísluší striktně moci zákonodárné, tedy politické.

Ústavní soud ve svém nálezu (vypracován soudkyní zpravodajkou Janů)¹⁵⁸ shledal ovšem protiústavnost v dlouhodobé nečinnosti zákonodárce, ač je na odstranění právní nejistoty naléhavý veřejný zájem. Tato devatenáctiletá nečinnost přesáhla tolerovatelnou a ospravedlnitelnou mez, tedy tím se zákonodárce dopouští nepřipustné legislativní libovůle a porušuje čl. 1 odst. 1 Ústavy České republiky.

¹⁵⁷Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 5/03: „Územní samosprávné celky reprezentující územní společenství občanů musí tak mít – prostřednictvím autonomního rozhodování svých zastupitelských orgánů – možnost svobodně rozhodnout, jakým způsobem naloží s finančními prostředky, jimiž jsou pro plnění úkolů samosprávy vybaveny. Právě hospodaření se svým majetkem samostatně na vlastní účet a vlastní odpovědnost je atributem samosprávy. Nutným předpokladem naplnění efektivního výkonu funkcí územní samosprávy je tedy i existence vlastních a dostatečných finančních, resp. majetkových zdrojů.“

¹⁵⁸Původním soudcem zpravodajem byl soudce Jiří Mucha, avšak jeho návrh nebyl kvalifikovanou většinou devíti hlasů přijat, proto byla vypracováním nálezu pověřena soudkyně Ivana Janů

Dále Ústavní soud shledal porušení ústavních práv obsažených v čl. 11 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě, jelikož po dobu devatenácti let nebylo naplněno legitimní očekávání církví, opírající se o ustanovení § 29 zákona o půdě. Toto legitimní očekávání (majetkový nárok), konstatoval soud, se již neopírá o samotné ustanovení zákona o půdě, ale má „základ i v celkové koncepci restitučního procesu po roce 1989, který ani v jednotlivých restitučních ustanoveních, ale ani jako celek nemůže být vykládán v neprospěch celých skupin subjektů.“¹⁵⁹ Ústavní soud se vyjádřil i k samotnému smyslu restitučního procesu, který nechápe pouze jako deetatizaci společenského bohatství, nýbrž jej pojímá i jako proces obnovy záruk výkonu základních práv. Tuto doktrínu Ústavní soud *implicite* již několikrát zmínil ve svých rozhodnutích jasně vymezujících právní diskontinuitu s původním komunistickým režimem.

Nejzajímavějším je ovšem výklad ustanovení § 29 zákona o půdě v kontextu dlouhodobé nečinnosti ve spojení s konfesní neutralitou státu danou čl. 2 odst. 1 Listiny základních práv a svobod a garantovanou zásadou náboženské tolerance a pluralismu čl. 15 odst. 1 a čl. 16 Listiny. Ústavní soud velmi případně dovedl následky nečinnosti zákonodárce do všech ústavněprávních důsledků. Jestliže tedy doposud nebyla státem umožněna dispozice s církevním vlastnictvím, jde o zásadní zásah do ekonomické soběstačnosti církví. Proto tedy Ústavní soud konstatoval, že pokud existuje konfesní neutralita státu vůči náboženství, tedy akceptace a pluralita náboženství při dodržování práv státu (tedy kooperační model), nelze připustit, aby byly církve rozhodujícím způsobem ekonomicky závislé na státu z důvodu neodčinění majetkových křivd napáchaných komunistickým režimem. Tato protiprávnost je korunována faktem, že finanční plnění ze strany státu na činnost církví nereflektuje příjmy, s nimiž stát disponuje na základě držby historického církevního majetku. Ústavní soud tedy dovedl, že nečinnost zákonodárce se projevuje nejen toliko v úzké majetkové sféře (historických) církví a náboženských společností (čl. 11 Listiny, čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě), nýbrž i ve faktickém omezení samostatnosti a nezávislosti na státu (církevní autonomie) zaručených čl. 16 odst. 2 Listiny k výkonu svobod zaručených čl. 16 odst. 1 a čl. 15 odst. 1 Listiny.

¹⁵⁹ JÄGER, Petr, CHOCHOLÁČ, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). s. 29

Za pozornost stojí také formulace návrhu na zrušení ustanovení § 29 zákona o půdě, jelikož postavila soud do nelehké pozice. Navrhovatel (skupina senátorů) konstatoval, že v samotném ustanovení § 29 protiústavnost neshledává, avšak nalézá ji v okolnosti nečinnosti zákonodárce ve spojení se zasaženými právy územní samosprávy. Pozici pléna Ústavního soudu v této situaci lze přirovnat k proplouvání mez Skyllou a Charybdou, jelikož směr judikatury Ústavního soudu se v předchozích letech *explicite* přihlásil k legitimnímu očekávání na straně církví, avšak zároveň byl částí zákonodárců tlačěn ke vstupu do politického kolbiště a k autoritativnímu rozhodování z pozice negativního zákonodárce.

Nálezem ze dne 22. února 2011, sp. zn. I. ÚS 2266/10, senát Ústavního soudu rozhodl v neprospěch argumentace obecných soudů, že v určitých individuálně určených případech je možné blokační paragraf, tedy ustanovení § 29 zákona o půdě, prolomit. V tomto případě se jednalo o situaci, kdy stěžovatel namítal zásah do svých základních (vlastnických) práv, kdy mu obecné soudy neumožnily domoci se nemovitého majetku (zahradnictví), jež mu byl v rámci tzv. malé privatizace státem odprodán. Jedná se o modelový příklad pochybení na straně státu, který, v rozporu s vlastním právním řádem, převedl majetek, který podléhal blokaci ustanovení § 29 zákona o půdě a postihl tento převod majetku absolutní neplatností. Avšak zde případně zasáhl Ústavní soud, který jasně pochybení seznal na straně státu. Stát se nemůže dovolávat absolutní neplatnosti vůči protiprávnímu jednání, které sám dopustil. Proto není možné akceptovat absolutní neplatnost převodu, jelikož opakem by bylo popření standardů demokratického právního státu, jež je konstituován na principu dobré víry jednotlivce ve správnost aktů veřejné moci a ochrany dobré víry v nabytá práva vytvářená akty veřejné moci.¹⁶⁰ Proto Ústavní soud upřednostnil ústavně chráněný vlastnický zájem na straně stěžovatele, fyzické osoby, oproti státu, respektive potenciálním restituentům, tedy církevním právníckým osobám.

Tento judikát je zde zmíněn i z důvodu ilustrativního příkladu, jak na základě pochybení v postupu na straně státu již v době po rozhodném období docházelo k přechodu historického církevního majetku na třetí osoby, jež

¹⁶⁰ Srov. náleží Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06: „Mezi základní principy právního státu patří princip předvídatelnosti zákona, jeho srozumitelnosti a vnitřní bezrozpornosti.“

vlastnictví nabyly již v dobré víře (ovšem ne vždy, již samotná cena kupní smlouvy totiž může být určující v hodnocení dobré víry).¹⁶¹ V těchto případech byly dveře k materiální restituci navždy uzavřeny, což vygenerovalo nutnost v určitých případech nahrazení naturální restituce jiným způsobem, např. finanční kompenzací.

Naprosto posledním zamítavým, ale zároveň zákonodárci ultimativním, se stal nálezný sp. zn. II. ÚS 2326/07.¹⁶² Stěžovatel¹⁶³ se domáhal žalobou na určení vlastnictví nemovitého majetku, jež mu byl v rozhodném období odňat. Okresní ani krajský soud neshledaly důvody pro vyhovění žalobě, a proto žalobu zamítly z důvodu absence naléhavého právního zájmu, jelikož se na předmětný majetek vztahuje blokační ustanovení § 29 zákona o půdě. Dále došlo k poněkud úsměvnému přešlapu v právní subsumpci. Okresní i krajský soud shodně konstatoval, že stěžovatel je oprávněnou osobou dle § 4 odst. 1 zákona o půdě, jelikož prokázal, že v rozhodném období byl jeho majetek převeden na stát.

Tuto zásadní právní vadu hodnocení oprávněné osoby (dle § 4 odst. 1 zákona o půdě) napravil až Nejvyšší soud, jež v tomto případě potvrdil argumentaci dovolatele v tom smyslu, že není možné celý spor hodnotit jako restituční, jelikož stěžovatel není oprávněnou osobou ani podle jiného, tzv. restitučního právního předpisu, tj. zákona č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, ve znění zákona č. 338/1991 Sb.. I přesto Nejvyšší soud závěrem konstatoval, že na určení vlastnického práva neshledal naléhavý právní zájem.

Nález, sp. zn. II. ÚS 2326/07 svým zamítavým výrokem navázal na nálezný sp. zn. II. ÚS 528/02, který ovšem precizoval nálezem, sp. zn. Pl. ÚS 9/07. V tomto smyslu Ústavní soud také zamítavě rozhodl, avšak připomenul povinnost zákonodárce přijmout přepokládaný zákon, a to v přiměřené době. Tu již Ústavní soud shledával pouze v době, kterou zúžil svým výkladem na skutečně nejkratší

¹⁶¹ Příkladem může být vyvedený majetek Pozemkovým fondem ČR v rozporu s blokačními ustanoveními na třetí osobu za zlomek ceny, v lokalitě, kde stát minil budovat zásadní dopravní infrastrukturu, viz nálezný Ústavního soudu ze dne 19. 2. 2013, sp. zn. II. ÚS 2973/12. In: VALEŠ, V., a A., BEJVANČICKÁ. České státní právo církevní 2: platná právní úprava. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015, s. 116

¹⁶² Nálezný Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. II. ÚS 2326/07

¹⁶³ Katedrální kapitula při chrámu Svatého Ducha v Hradci Králové

nutnou dobu.¹⁶⁴ Pokud nebude zákon v nejbližší době přijat, nemůže již dále Ústavní soud rezignovat na svou pozici ochránce základních práv, kterou dotčeným subjektům poskytne.

Poněkud jiný přístup zvolil ve svém odlišném stanovisku soudce Balík, který hlasoval pro vyhovění návrhu s odůvodněním: „Nepokradeš?“. Pokud plenární náleží Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, znamenal svým aditivním výrokem výraznou pobídku zákonodárci, nelze interpretovat tento náleží jinak, než jako skutečně poslední tučný vykřičník.

3.3.5 Spravedlnosti bylo učiněno za dost, zákonům navzdory

Nález Ústavního soudu, sp. zn. III. ÚS 3207/10,¹⁶⁵ již ústavní stížnosti právnické (církvní) osoby vyhověl. Spor se týkal určovací žaloby v situaci duplicitního vlastnictví. Ve svém odůvodnění náleží odkázal na to, že duplicitně zapsaný vlastník má vždy naléhavý právní zájem na určení vlastnictví již proto, že rozhodnutí o takové určovací žalobě bude podkladem pro řádný zápis v katastru nemovitostí.¹⁶⁶ Nálezem bylo stěžovateli¹⁶⁷ vyhověno z důvodu porušení ústavního práva na spravedlivý proces, tedy důvodů procesních hlediska, avšak mnohem zajímavější je fakt, že Ústavní soud již přehlížel argumentaci obecných soudů v souladu s dosavadní judikaturou vztahující se k ustanovení § 29 zákona o půdě.

Explicitně se Ústavní soud k novému pojetí ustanovení § 29 zákona o půdě vyjádřil nálezem, sp. zn. I. ÚS 562/09,¹⁶⁸ v němž stěžovateli¹⁶⁹ vyhověl. Ústavní soud v souladu s judikaturou (náleží sp. zn. Pl. ÚS 9/07 a především nálezem, sp. zn. III. ÚS 3207/10) výslovně zmínil, že od vydání zákona o půdě uplynulo již více než 20 let. Došlo tedy k překročení doby k řádnému uplatnění povinnosti vydat restituční zákon v rámci řádného legislativního procesu. Tuto lhůtu,

¹⁶⁴ „To při vědomí, že vláda a Poslanecká sněmovna se materií zvláštního zákona předpokládaného § 29 zákona o půdě v letech 2007 až 2009 podrobně zabývala, včetně zpracování podkladů, předložení návrhu zákona a na úrovni Poslanecké sněmovny zřízení dočasné komise Poslanecké sněmovny pro řešení majetkových otázek mezi státem a církvemi a náboženskými společnostmi, na níž se podílely dnešní hlavní vládní i opoziční strany a jejíž závěry jsou volně dostupné. Tedy nelze hovořit o tom, že by se jednalo o problematiku pro orgány moci výkonné a zákonodárné neznámou, resp. že by předložení a přijetí zákona předpokládaného ustanovením § 29 zákona o půdě bránila nějaká objektivní překážka.“ (Nález ÚS, sp. zn. II. ÚS 2326/07)

¹⁶⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. III. ÚS 3207/10

¹⁶⁶ Srov. op. cit. TRAJER, V., TRAJEROVÁ, P.: Katastr nemovitostí, 2. vydání, Praha, 2010, str. 273, In: III. ÚS 3207/10

¹⁶⁷ Římskokatolická farnost Štěpánkovice

¹⁶⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 562/09

¹⁶⁹ Římskokatolická farnost Heřmanice

naposledy vyměřenou nálezem, sp. zn. III. ÚS 3207/10, seznal Ústavní soud za překročenou.

Ve svém odůvodnění shrnul důvody vyjádřené již v přelomovém plenárním nálezem sp. zn. Pl. ÚS 9/07. Ke konstatování protiústavnosti nečinností vedly Ústavní soud tyto tři důvody. Prvním je povinnost zákonodárce plynoucí z příslibu v ustanovení § 29 zákona o půdě a z judikatury Ústavního soudu, dále povinnost zákonodárce plynoucí z ochrany legitimního očekávání a konečně povinnost zákonodárce plynoucí ze závazku ochrany základních práv a svobod fyzických a právnických osob. Zároveň senát Ústavního soudu zopakoval argumentaci, že Parlament ČR není neomezeným suverénem.¹⁷⁰

Soudy, tedy v souladu s výše zmíněným, jsou povinny přistupovat k žalobám církevních právnických osob jako ke kvasirestitučním žalobám, kterým musí poskytovat ochranu a tím „dosáhnout zaplnění mezery vzniklé dlouhodobou nečinností zákonodárce v rozporu s čl. 1 odst. 1 Ústavy, čl. 11 odst. 1 a 4, čl. 15 odst. 1 a čl. 16 odst. 1 a 2 Listiny a čl. 1 Dodatkového protokolu k Úmluvě.“¹⁷¹

Nálezem, sp. zn. II. ÚS 3120/10,¹⁷² bylo ústavní stížnosti církevní právnické osoby taktéž vyhověno. Stěžovatel¹⁷³ se před obecnými soudy domáhal žalobou na vyklizení pozemku proti státním podniku Lesy České republiky, který na předmětných pozemcích hospodaří bez právního důvodu. Obecné soudy nepřiznaly stěžovateli vlastnické právo k předmětným pozemkům, ač tomu svědčil zápis ve veřejném rejstříku ve spojení s užíváním plodů z těchto pozemků.

Obecné soudy postupovaly v tomto případě ve smyslu ustálené soudní praxe, tudíž shledali v tomto případě nedostatek aktivní legitimace na straně stěžovatele (žalobce) z důvodu, že jde o církevní majetek podléhající režimu podle § 29 zákona o půdě. Proto obecné soudy neshledaly v této věci naléhavý právní zájem.

Ústavní soud k tomuto sporu přistoupil optikou aktuálního judikatorního výkladu. Proto tedy seznal, že zohledňuje významný faktor plynutí času, jež má

¹⁷⁰ Vhodně vyjádřeno nálezem Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 20/05, velmi extenzivně a problematicky vyloženo nálezem pléna ze dne 10. 9. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 27/09

¹⁷¹ JÄGER, Petr, CHOCHOLÁČ, Aleš. Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR), s. 29

¹⁷² Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. II. ÚS 3120/10

¹⁷³ Římskokatolická farnost Nový Bydžov

vliv na legitimní očekávání církevních právnických osob. V tomto případě lze argumentací odkázat na předchozí judikát, avšak došlo k zásadní změně okolností. V průběhu rozhodování o této ústavní stížnosti byl již Poslaneckou sněmovnou ČR návrh zákona přijat, avšak Senátem ČR návrh odmítnut a vrácen. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem a nejistému výsledku legislativního procesu a především více jak dvacetileté nečinnosti senát Ústavního soudu rozhodl¹⁷⁴ ve prospěch církevní právnické osoby. Své rozhodnutí doplnil konstatováním, že pokud by nekvalifikoval naléhavost, znamenalo by to hypotetickou možnost prodlužování bezpráví, které není v souladu s ústavně konformním stavem. Proto tedy Ústavní soud uzavřel, že došlo k porušení stěžovatelova práva na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny ve spojení s čl. 2 odst. 2 Listiny.

3.3.6 Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a jeho ústavní přezkum

Návrh zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů vyvolával na politické scéně výrazný nesouhlas. Jedním z jeho projevů bylo jeho zamítnutí Senátem Parlamentu České republiky. Nejednalo se ovšem o jediný případ projevu politického nesouhlasu. Zamítavé stanovisko Senátu k návrhu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi bylo znovu přehlasováno Poslaneckou sněmovnou ČR a zákon tedy vstoupil v platnost a účinnost.¹⁷⁵ Jak se již v České republice stalo pravidlem, politický spor o řešení této problematiky se tedy přenesl na půdu Ústavního soudu, kam po nabytí účinnosti směřovaly 3 návrhy na zrušení z. č. 428/2013 Sb., o majetkovém vyrovnání státu s církvemi, pro jeho domnělou protiústavnost.¹⁷⁶ Nález ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, je třeba věnovat výraznou pozornost, jelikož je jakýmsi vyústěním celé interpretace Ústavního soudu, a to díky skutečně velmi obsáhle namítané protiústavnosti předmětného zákona.¹⁷⁷ Nález lze, díky jeho rozsahu, bez problémů využít jako komentář zákona o vyrovnání s církvemi *sui generis*.

¹⁷⁴ Nerozhodl ovšem jednohlasně. Výrazně proti vyhovujícímu rozhodnutí byl soudce Jiří Nykodým. Ve svém disentním stanovisku nesouhlasil s kvalifikací nečinného zákonodárce v případě, že návrh zákona je již v procesu schvalování

¹⁷⁵ Stalo se tak i bez podpisu prezidenta Klause, který nevyužil svých ústavních oprávnění v rámci legislativního procesu a nevyužil práva svého veta, avšak zároveň odmítl zákon podepsat. KRÍŽ, J., VALEŠ, V. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. 1. vyd. V Praze: C. H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8, s. 52

¹⁷⁶ Návrh podán v souladu s čl. 87 odst. 1 písm. a) Ústavy České republiky (dále též jen „Ústava“) a podle § 64 odst. 1 písm. b) zákona č. 182/1993 Sb. o Ústavním soudu České republiky

¹⁷⁷ Z důvodu výrazné obsáhlosti nálezu (a především s touto prací nesouvisejícím předmětem) bude vynechán výklad o namítané protiústavnosti legislativního procesu přijetí zákona. Protiústavnost přijetí zákona nebyla Ústavním soudem shledána, a proto byl návrh odmítnut

První návrh na zrušení zákona byl podán 18-ti člennou skupinou senátorů převážně z ČSSD (označenou nálezem účastník). Procesně totožný návrh podala skupina 47 poslanců ČSSD,¹⁷⁸ jež se taktéž domáhala zrušení zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Proto Ústavní soud svým usnesením, sp. zn. Pl. ÚS 11/13, ze dne 26. 2. 2013, dle ustanovení § 43 odst. 2 písm. b) ve spojení s ustanovením § 43 odst. 1 písm. e) z. č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů (dále již jen „zákon o Ústavním soudu“), odmítl návrh z důvodu překážky litispendence a výše zmíněnou skupinu poslanců přibral ve smyslu ustanovení § 35 odst. 2 zákona o Ústavním soudu jako vedlejšího účastníka (nálezem označovaného „vedlejší účastník 1“). Jako poslední byl návrh na zrušení zákona doručen skupinou 45 poslanců, jejichž návrh byl taktéž odmítnut pro překážku litispendence, avšak skupina poslanců byla usnesením Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 12/13,¹⁷⁹ přibrána taktéž do řízení v pozici vedlejšího účastníka (nálezem označovaného „vedlejší účastník 2“).

Argumentaci navrhovatelů lze shrnout do dvou okruhů. Především všechny tři skupiny navrhovatelů namítaly diskriminační charakter nového právního předpisu, který svým restitučním charakterem jde výrazně nad rámec restituční legislativy přijaté po r. 1989 (a to především ve srovnání s jinými právními osobami). Druhý nosný argument domnělé protiústavnosti zákona shledali navrhovatelé ve zbavování státu jeho světského charakteru, tedy konfesní neutrality vyjádřené čl. 2 odst. 1 Listiny, přičemž tím má zároveň ohrožovat princip ochranné plurality, který je podstatnou náležitostí (demokratického právního státu) ve smyslu čl. 9 odst. 2 Ústavy.

In concreto, v případě namítané diskriminace, shledaly skupiny navrhovatelů zákon diskriminačním z důvodu zákonného zakotvení diskriminace ateistů a ateistických právnických osob, jelikož je zákonným způsobem převáděn majetek obrovské hodnoty „do vlastnictví organizací sloužících proti zájmům a přesvědčení velké části společnosti a společenského spektra.“¹⁸⁰ Námitky směřovaly také proti domnělému zvýhodnění církví jako oprávněných osob oproti humanitárním (ateistickým) právnickým osobám, které stejně jako církve v minulosti provozovaly vzdělávací a zdravotní služby, avšak mezi oprávněné

¹⁷⁸ Česká strana sociálně demokratická.

¹⁷⁹ Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 12/13

¹⁸⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13.

osoby zařazeny nebyly. K diskriminaci dále, dle navrhovatelů, dochází také uplatněním tržních cen promítajících se do vyplaceného odškodnění za nevydaný majetek, jež v případě předchozích restitučních zákonů uplatněn nebyl (aplikováno tabulkové odškodnění). Ve všech těchto aspektech shledávali navrhovatelé diskriminaci prováděnou v rozporu s čl. 3 odst. 1 Listiny.

Ústavní soud se k namítané diskriminační restituci vyjádřil velmi precizně. Na úvod připomněl pomýlenost používání pojmu restituce navrhovateli (soudem označeno jako *promiscue*) v několika kategoriích. Připomněl, s odkazem na svůj náleze, sp. zn. I. ÚS 597/92,¹⁸¹ že restituční zákony jsou cestou, jak se alespoň zčásti snaží demokratická společnost zmírnit následky minulých majetkových křivd vzniklých v rozhodném období. Vůdčí princip aplikace restitučního zákonodárství je tedy účel restitucí vycházející ze zásady *ex favore restitutionis*, postupovat co nejvíce ve prospěch restituentů, pokud je to v souladu s účelem restitučního zákona. S tím souvisí také požadavek vyvarovat se v restitučním řízení přepjatému formalismu.¹⁸² V případě namítané diskriminace soud připomněl, že navrhovatelé nekonkretizovali, jaké konkrétní právnické osoby, s jakými nároky a z jakého ústavního důvodu, měly být vystaveny domnělé diskriminaci tím, že nebyly zařazeny jako oprávněné osoby do zákona o zmírnění některých majetkových křivd a do procesu hospodářské odluky církví od státu. Soud svým nálezeem znovu připomněl svůj dlouhodobý přístup k diskriminaci, jež byl poprvé v restitučním kontextu rozpracován nálezeem, sp. zn. Pl. ÚS 33/96,¹⁸³ vyjadřujícím se k otázce rovnosti oprávněných osob.¹⁸⁴ Ústavní soud v daném případě, i s ohledem na svou ustálenou rozhodovací praxi, odmítl absolutní chápání principu rovnosti, přičemž deklaroval, že „rovnost občanů nelze chápat jako kategorii abstraktní, nýbrž jako rovnost relativní, jak ji mají na mysli všechny moderní ústavy“.¹⁸⁵ Konstatoval tedy jasně, že za naplnění určitých hledisek je

¹⁸¹ Náleze Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1992, sp. zn. I. ÚS 597/92 (Sbírka usnesení a nálezu Ústavního soudu ČSFR, ročník 1992, náleze č. 16)

¹⁸² Srov. Náleze Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. II. ÚS 2896/09. Náleze se závazně vyjádřil k tomu, co je přepjatý formalismus. „Při posuzování restitučních nároku je nutno vždy sledovat naplnění účelu restitučního zákona, tedy i v případě zákona č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahu k půdě a jinému zemědělskému majetku, ve znění pozdějších předpisu, je zásadně nutno preferovat vydání původního pozemku či pozemků, pokud o to restituenti usilují a pokud to zákon nevyklučuje. Restituční zákon sleduje v prvé řadě ten cíl, aby byl původní majetek oprávněným osobám reálně vydán. Pouze výjimečně, jsou-li beze všech pochybností splněny předpoklady stanovené tímto zákonem v § 11, pozemky vydat nelze.“

¹⁸³ Náleze Ústavního soudu ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/96

¹⁸⁴ Stěžovatel v tomto konkrétním případě shledal diskriminaci v podmínce státního občanství

¹⁸⁵ Náleze Ústavního soudu ze dne 17. 5. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 36/93

ústavně akceptovatelné odlišování subjektů a práv. Prvním hlediskem je zákaz libovůle ze strany zákonodárce. Druhé hledisko používané „při posuzování protiústavnosti právního předpisu zakládajícího nerovnost je tedy tímto založené dotčení některého ze základních práv a svobod.“¹⁸⁶ Ve spojení se závěry plenárního nálezu Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 24/98,¹⁸⁷ může stát v zájmu zabezpečení svých funkcí rozhodnout, že určité skupině poskytne méně výhod než jiné. Může tak učinit pouze s ohledem na veřejné hodnoty. Toto hodnocení bylo přeneseno i na tento případ, kdy byla veřejnou hodnotou shledána především právní jistota, ale také odčinění majetkových křivd společně s provedením hospodářské odluky církví od státu.

Zamýšlená hospodářská odluka církví od státu byla skupinou navrhovatelů namítána a interpretována jako porušení konfesní neutrality státu. Porušení bylo shledáváno v několika aspektech. Především navrhovatelé nepovažovali za dostatečně odůvodněnou výši finanční náhrady, jež ve spojení s naturální restitucí, měli za nepřiměřenou. Zákon je také dle navrhovatelů protiústavní z důvodu rozsahu vydávaného majetku (jeho části), který nikdy nebyl ve vlastnictví církví, ale jednalo se o tzv. veřejné vlastnictví, k němuž měly církve pouze užívací práva. Zákon, slovy navrhovatelů, rovněž nezohledňuje historické okolnosti, za kterých církev své vlastnictví nabývala. Proto navrhovatelé nemohli akceptovat porušování základních zásad práva, jelikož „nikdo nemůže těžit ze své nepoctivosti a z bezpráví nemůže povstat právo.“¹⁸⁸ I proto jedna ze skupin (vedlejší účastník 2) charakterizovala zákonnou úpravu majetkového vyrovnání státu s církvemi za příčící se dobrým mravům.

Ústavní soud si v této souvislosti položil teoretickou otázku, zda by se zákonodárce dopustil přijetím z. č. 428/2012 Sb., o majetkovém vyrovnání s církvemi (dále již jen „zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi“) protiústavnosti za podmínky neexistence vlastnického práva k předmětnému církevnímu majetku. Na tuto otázku odpověděl záporně, protiústavnosti by se ani v tomto případě nedopustil, jelikož restituční princip zákonů spočívá ve zmírnění majetkových křivd. Tyto majetkové křivdy nejsou bezprostředně vázány pouze na

¹⁸⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

¹⁸⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 24/98

¹⁸⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

vlastnické právo k majetku, proto majetkovou křivdou může být i omezení či zbavení práva užívacího.

To ovšem neznamenalo uznání argumentace navrhovatelů týkající se zpochybňování vlastnictví. Ústavní soud vysvětlil právní povahu církevního majetku. Tento majetek náležel od počátku, na základě tzv. institutové teorie,¹⁸⁹ církevním právnickým osobám. Zpochybňování vlastnického práva ze strany navrhovatelů přimělo Ústavní soud se k této otázce vyjádřit obsírně. Argumenty uvedené v neprospěch vlastnictví církví shledal Ústavní soud ve dvou základní námitkách.

V prvním případě církve, zejména subjekty církve katolické, neměly být vůbec vlastníkem původního majetku. Plénium se svým většinovým právním názorem shodlo na tom, že obnova vlastnického práva (na základě zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi) probíhá ve smyslu původního z. č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský a současně platného z. č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, jelikož tehdejší právní úprava nerozlišovala určité druhy vlastnictví, proto tedy vlastnictví historického církevního majetku podléhalo této právní úpravě. Zároveň se musel Ústavní soud vypořádat s dalším demagogickým tvrzením navrhovatelů, a sice, že církve restituují majetek, jež byl zvláštní povahy veřejného vlastnictví. Tento naprosto pomýlený názor byl Ústavním soudem vyvrácen, a to i s odkazem na „Posouzení otázky církevního vlastnictví FPR ZČU ze dne 13. 4. 2007“¹⁹⁰ a další odborné statě právnických fakult a Ústavu státu a práva Akademie věd České republiky,¹⁹¹ jež jasně konstatovaly zaměňování terminologie původní právní vědy se současnou, kdy institut vlastnictví byl zaměněn za veřejné užívání, jemuž často majetek církví podléhal.¹⁹²

¹⁸⁹ Nejednalo se o jedinou uvedenou teorii, avšak tato teorie se stala naprosto dominantní i z důvodu zákonného vyjádření ustanovením § 38 z. č. 50/1874 ř. z., z něhož lze vyvodit, že vlastníkem majetku jsou především jednotlivé instituce církve.

¹⁹⁰ *Posouzení otázky církevního vlastnictví* (Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právníká) [online]. 13. 4. 2007. [cit. 20. 2. 2016] Posudek je dostupný na webových stránkách Ministerstva kultury ČR: http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkov narovnani/Posudek_ZCU_Plzen.pdf

¹⁹¹ K problematice vlastnictví katolické církve a restitucí církevního majetku (Masarykova univerzita v Brně); Posouzení otázky církevního vlastnictví (Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právníká); Odborný posudek (Ústav státu a práva Akademie věd České republiky); Právně-historická expertiza Univerzity Karlovy v Praze právního postavení tzv. katolického církevního majetku v druhé polovině 19. a ve 20. století na území dnešní ČR; expertizy jsou zveřejněny v příloze sněm. tisku č. 858, dostupné na: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=858&CT1=0>

¹⁹² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 19.01.1924, Boh. A 3140/24. Srov. také: „Ze všech uvedených expertiz shodně vyplývá, že církve, resp. jednotlivé církevní subjekty církve

Frekventovaným důkazem absence vlastnického práva, předneseným navrhovateli, se stalo omezení způsobilosti nabývat církevní majetek, a to s odkazem na základní zákon státní č. 142/1867 ř. z..¹⁹³ V tomto právním předpisu bylo zakomponováno omezení vlastnického práva ve smyslu amortizačních zákonů, jež právní řád habsburské monarchie předpokládal, avšak Ústavní soud konstatoval, že tyto předpokládané amortizační zákony nebyly přijaty, a to ani v době habsburské monarchie, ani v době československého státu. V kontextu výše nastíněného veřejnoprávního omezení vlastnického práva se soud přihlásil k právní vědou vyjádřené elasticitě vlastnického práva. Jakmile veřejnoprávní omezení odpadnou, oprávnění vlastníka se rozšíří. Proto Ústavní soud jasně dovodil, že pokud je dispozice s vlastnictvím veřejnoprávně, ale i soukromoprávně omezena, nelze konstatovat absenci vlastnického práva.¹⁹⁴

V souvislosti s popíráním vlastnictví byla navrhovateli namítána protiústavnost výše finanční náhrady, jež je zákonem o majetkovém vyrovnání s církvemi upravena ustanovením § 15 odst. 1 a 2 zákona o vyrovnání s církvemi a jejíž výsledek nebyl dostatečně odůvodněn. S touto argumentací se většina pléna nemohla ztotožnit, jelikož text důvodové zprávy k předmětnému ustanovení nevykazuje znaky libovůle, „nýbrž má rozumnou a přiměřenou vazbu na dostupné historické údaje.“¹⁹⁵ Pokud muselo plénum předmětné ustanovení zákona ve spojení s důvodovou zprávou podrobit zkoumání, zda nebylo formováno libovůlí, muselo seznat, zda tedy naplňuje základní nároky kladené na zákon, jež jsou dovoleny Ústavnímu soudu, tedy ústavnost a racionalitu tohoto postupu.

Druhá základní námitka navrhovatelů v případě popírání vlastnictví spočívala v tom, že církve, zejména subjekty církve katolické, měly být vlastníky podléhajícími veřejnoprávní regulaci, která však ke dni účinnosti zákona o

katolické, byly naukou, judikaturou i praxí považovány za vlastníky věcí spadajících do tzv. církevního jmění (pochopitelně kromě věcí s výhradou vlastnictví třetí osoby), a to ve smyslu práva občanského (o. z. o.).“ (Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13)

¹⁹³ Základní zákon státní č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených, v čl. 6 stanovil, že „spůsobem zákona a z příčin obecného dobrého dopouští se, by se obmezilo právo, mrtvé ruce statků nemovitých nabývatí a k té ruce jimi vládnouti.“ [online] Dostupné na: <http://spep.prf.cuni.cz/lex/142-1867.doc>

¹⁹⁴ Srov. „Proto jakmile omezení právního řádu odpadnou (např. zástavní právo, služebnost, výměnek), rozšíří se oprávnění vlastníkovu, a jakmile nová omezení vzniknou, ono oprávnění se zúží (tzv. elasticita vlastnictví).“ In: ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Komentáře velkých zákonů československých, Díl druhý. V Praze: Právnické knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 199

¹⁹⁵ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

majetkovém vyrovnání s církvemi byla již zrušena. Existence vlastnického práva, zanesená dokonce i v evidenci pozemkových knih, přináší - dle Ústavního soudu - odpověď na druhou systémovou námitku. Pokud vlastnictví vzniklo na základě občanskoprávní úpravy, nelze ze zrušení veřejnoprávní regulace vyvozovat zánik vlastnického práva. Dále soud velmi případně navázal konstatováním, „že s účinností Listiny byla nově v rovině ústavního práva přelomově zaručena náboženská svoboda a církvím přiznána čl. 16 odst. 2 vnitřní autonomie, pod níž judikatura Ústavního soudu a Evropského soud pro lidská práva podražuje různé aspekty života církví včetně určitých prvků hospodářské autonomie.“¹⁹⁶ Naprosto neudržitelným proto shledalo plénum argument, že odstraněním státního dozoru (upraveno zrušeným ustanovením § 10 z. č. 218/1949 Sb., o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem), v souladu s ústavními zárukami čl. 11 a 16 Listiny, byla zapříčiněna protiústavnost zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi. Námitku tedy shledal soud v přímém rozporu s ustanovením čl. 3 odst. 3 Listiny.¹⁹⁷

Závažnou námitkou je konstatování, „že tento zákon, pod pláštíkem morality, vytváří ekonomickou základnu určitého spektra politických a názorových sil ve společnosti, díky čemuž lze jeho přijetí rovněž označit za flagrantní porušení čl. 5 a 6 Ústavy a čl. 22 Listiny.“¹⁹⁸ Pokud tato argumentace připomíná komunistické období, není to nic ve srovnání se „seriózní“ argumentací části návrhových autorů, jež byla schopna namítat protiústavnost naturálních restitucí, jelikož vlastníkem restituovaného majetku se stane Vatikán, „cizí moc, která má nyní opět zbohatnout na úkor českého státu (resp. lidu). Tato cizí moc je navíc dle světových médií spjata s mnoha finančními skandály spojenými s praním špinavých peněz, čímž hrozí, že stát bude de facto podporovat mezinárodní trestnou činnost.“¹⁹⁹

Ústavní soud shledal cíl vypořádání majetkových vztahů mezi státem a církvemi za legitimní a nutný, a to z důvodu naplnění souladu zákonné úrovně s ústavními požadavky plynoucími z čl. 1 Ústavy, čl. 11 odst. 1 a 4 Listiny. Již samotným nálezem, sp. zn. Pl. ÚS 9/07, k tomuto naplnění požadavků

¹⁹⁶ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

¹⁹⁷ „Nikomu nesmí být způsobena újma na právech pro uplatňování jeho základních práv a svobod.“

¹⁹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

¹⁹⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13.

zákonodárce vyzval. Zároveň Ústavní soud konstatoval, že je-li záměrem zákona prostřednictvím naturální restituce a finanční náhrady do budoucna vytvořit církvím nezávislou majetkovou základnu, jde o naplňování požadavku plynoucího z čl. 16 odst. 2 Listiny, poprvé vysloveného plenárním nálezem, sp. zn. Pl. ÚS 9/07.

Na závěr je nutné doplnit, že navrhovatelé nebyli úspěšní ani v případě namítaného rozporu zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi s čl. 2 odst. 1 Listiny. Soud podrobil namítané porušení konfesní neutrality svému zkoumání. Jelikož jde o objektivní záruky, nepostupoval Ústavní soud cestou testu proporcionality, ale zkoumáním třech souvisejících komponentů, z nichž se konfesní neutralita skládá. 1. Zákaz sebeidentifikace státu (v pozitivním i negativním smyslu) s určitou světonázorovou a náboženskou doktrínou, která by vedla k opuštění demokratické legitimacy veřejné moci. 2. Zákaz takového výkonu veřejné moci zasahujícího negativně či pozitivně do náboženských či světonázorových otázek, který by vedl k excesivnímu propojení státu se kterýmkoliv náboženským či světonázorovým směrem či se kteroukoliv církví a náboženskou společností. 3. Zákaz takového výkonu veřejné moci, který by zakládal neodůvodněnou nerovnost založenou výhradně na kritériu náboženství nebo světonázoru. Ani jedno z těchto kritérií nebylo shledáno přijetím zákona porušeným.

Proto tedy, i přes kolosální návrhy, od nichž si navrhovatelé slibovali zúctování s historií v rozsahu posledních 300 let, dospěl Ústavní soud k poněkud skromnějšímu závěru. Vyhověl návrhu v rozsahu zrušení ustanovení § 5 písm. i) zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi ve slově „spravedlivé,“²⁰⁰ jež by vyvolávalo právní nejistotu o obsahu restitučního titulu, což tedy soud shledal rozporným s čl. 1 odst. 1 Ústavy. Aplikace zrušeného slova „spravedlivý“ by mohla vést k nepředvídatelnému postupu na straně povinných osob a založení nerovnosti mezi jednotlivými oprávněnými osobami.²⁰¹

3.3.7 Vývoj judikatury po přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi

Jak již bylo v minulé kapitole zmíněno, platnost a účinnost zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi přinesla do rozhodovací praxe Ústavního soudu

²⁰⁰ „znárodnění anebo vyvlastnění vykonané v rozporu s tehdy platnými právními předpisy nebo bez vyplacení spravedlivé náhrady,“

²⁰¹ Srov. I. výrok nálezu Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13.

zásadní změnu přístupu. Vzhledem k vydání tohoto restitučního zákona se již uplatňování kvasirestitučních nároků mimo zákonný rámec (i přes přijatou právní úpravu) stalo před soudy neudržitelným, a to především s přihlédnutím k sjednocujícím stanoviskům pléna Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05 a sp. zn. Pl. ÚS-st. 22/05. Legitimní očekávání církví bylo zákonem o majetkovém vyrovnání s církvemi naplněno, proto tedy již neexistoval důvod pro aplikaci jiných ústavních předpisů, které by umožňovaly korektiv absence zákonné právní úpravy. Ke škodě některých církevních právnických osob, ne všichni advokáti seznali zásadní změnu v právním řádu a procesně na ni byli schopni reagovat. Od 1. 1. 2013 (účinností zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi) se z jejich klientů staly oprávněné osoby dle § 3 tohoto, tedy restitučního zákona. Jak byla poté situace řešena soudy, bude ukázáno na několika případech.

První procesně úspěšnou reakcí na účinnost nového zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi bylo podání stěžovatele²⁰² ze dne 8. 1. 2013, jímž stěžovatel prostřednictvím svého právního zástupce vzal svou ústavní stížnost zpět s odůvodněním, že dne 1. 1. 2013 nabyl účinnosti z. č. 428/2012 Sb., který ukončil protiústavní nečinnost Parlamentu ČR ve věci restituce církevního majetku. Ústavní soud svým usnesením ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. III. ÚS 1415/11, řízení zastavil.

Stejným způsobem postupoval také stěžovatel (Náboženská matice), kdy svým podáním vzal ústavní stížnost v celém rozsahu zpět, „ a to s ohledem na přijetí z. č. 428/2012 Sb., účinného od 1. 1. 2013, který vypořádává historický církevní majetek, a jehož ústavnost byla potvrzena nálezem Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 10/13, ze dne 29. 5. 2013.“²⁰³ Senát Ústavního soudu řízení zastavil usnesením z 27. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 673/12. Totožný subjekt navrhl prostřednictvím svého právního zástupce řízení zastavit a i zde Ústavní soud svým usnesením návrhu vyhověl.²⁰⁴

Jak bylo naznačeno výše, ne ve všech případech podaných ústavních stížností bylo postupováno v souladu s novým zákonem. Ve stejný den, tedy 27. 6. 2013 byla usnesením Ústavního soudu, sp. zn. II. ÚS 713/12, odmítnuta ústavní stížnost Římskokatolické farnosti Hat' v souladu s ustanovením § 43 odst. 2 písm.

²⁰² Královská kanonie premonstrátů na Strahově

²⁰³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 673/12

²⁰⁴ Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 795/12

a) zákona o Ústavním soudu jako zjevně neopodstatněná. Stěžovatel se domáhal zrušení soudních rozhodnutí, jimiž mělo dojít k porušení ustanovení čl. 11 a čl. 36 a následujících Listiny.

V tomto konkrétním případě byl spor před obecnými soudy vyvolán o předmětný pozemek státním podnikem Lesy ČR, který podal určovací žalobu k pozemku, který byl na základě ustanovení § 10 odst. 3 z. č. 46/1948 Sb., o nové pozemkové reformě, „vykoupen“ ve prospěch státu od stěžovatele. Stěžovateli ovšem, i přes tuto poznámku uvedenou v příslušných pozemkových knihách, stále svědčí zápis v katastru nemovitostí. Obecné soudy dospěly ke stejnému závěru, a to, že skutkový stav vyvlastnění bez vyplacení náhrady v rozhodném období značí restituční důvod (§ 6 odst. 1 písm. n) zákona o půdě), pokud by byla farnost oprávněným podle zákona o půdě, avšak podle obecných soudů nemůže dojít k uplatnění restitučního nároku z důvodu zákonné překážky nevydaného zákona předvídaného ustanovením § 29 zákona o půdě.

Proti tomuto právnímu hodnocení se stěžovatel obrátil na Ústavní soud. Ten považoval stížnost za zjevně neopodstatněnou, a to z důvodu přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi, jehož ústavnost byla potvrzena i nálezem Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS 10/13. Tento zákon otevírá možnost pro uplatnění restitučních nároků k předmětnému pozemku. Zároveň soud konstatoval, že ani napadaná rozhodnutí obecných soudů, včetně Nejvyššího soudu,²⁰⁵ nepopírají stěžovatelův restituční nárok k předmětnému pozemku.

Okolnost přijetí zákona o majetkovém vyrovnání s církvemi přinesla odpadnutí závěrů, o něž se opírala dosavadní judikatorní praxe Ústavního soudu ve výše zmiňovaných nálezech, např. sp. zn. III. ÚS 3207/10, I. ÚS 562/09²⁰⁶ a také II. ÚS 3120/10. V situaci, kdy bylo legitimní očekávání církevních právnických osob v souladu s ustanovením § 29 zákona o půdě naplněno, již nebylo „důvod(u), aby Ústavní soud nadále připouštěl „obcházení“ restitučního zákonodárství cestou určovacích žalob.“²⁰⁷

Dalšího odmítavého usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 4563/12, se dočkala Česká provincie Řádu bratří domu Panny Marie

²⁰⁵Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 11. 1. 2012, č. j. 28 Cdo 2597/2011-118

²⁰⁶Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 562/09

²⁰⁷Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 713/12

v Jeruzalémě (Řád německých rytířů). Stěžovatel se domáhal zrušení rozhodnutí obecných soudů z důvodu jejich rozporu s ústavně zaručenými právy plynoucími z čl. 1, čl. 11 odst. 1, čl. 36 odst. 1, čl. 37 odst. 3 a čl. 38 Listiny.

Tento spor je mnohem komplikovanější, jelikož stěžovatel se žalobou na určení vlastnictví domáhá svého majetku, na nějž byly vydány dne 22. 3. 1946 a 1. 4. 1946 konfiskační vyhlášky podle dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.. Podle stěžovatele k tomu došlo protiprávně. Proti vyhláškám se stěžovatel bránil opravným prostředkem u Nejvyššího správního soudu, který vydal dvě meritorní rozhodnutí ve prospěch stěžovatele, a to ve dnech 2. 2. 1946 a 17. 12. 1948. Stěžovatel ovšem ve své stížnosti konstatoval, že ani v jednom případě nebyla rozhodnutí stěžovateli formálně doručena.

Obecné soudy subsumovaly případ pod obcházení smyslu restitučních předpisů ve smyslu sjednocujícího stanoviska pléna Ústavního soudu, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05. Aktuálnější judikaturu Ústavního soudu obecné soudy shledaly „na věc nedopadající a neaplikovatelnou.“²⁰⁸

Ústavní soud zjevnou neopodstatněnost stížnosti shledal především z těchto důvodů: Především konstatoval, že konfiskace majetku proběhly na základě samotného dekretu a nikoliv až v následném správním rozhodnutí, jelikož právním důvodem konfiskace je samotný dekret.²⁰⁹ Obdobně bylo judikatorním rozhodováním postupováno i v případě dekretu prezidenta republiky č. 108/1945 Sb..²¹⁰ Ústavní soud může dle svého vyjádření majetkovou křivdu shledat i v konfiskaci majetku na základě tzv. Benešových dekretů, avšak pouze v případě, že rozhodnutí o konfiskaci spadá do rozhodného období.²¹¹ Pak je povinností soudů zabývat se zkoumáním, zda toto správní rozhodnutí bylo vydáno v souladu s tehdy platnými právními předpisy.²¹² Jak konstatuje Ústavní soud, správní orgány ani soudy „nejsou oprávněny k přímým zásahům a k rušení pravomocných

²⁰⁸ Rozsudek Krajského soudu v Ostravě - pobočka v Olomouci ze dne 13. 9. 2012, sp. zn. 12 Co 88/2011

²⁰⁹ Ustanovení § 1 odst. 1 dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb.. Srov. nález sp. zn. I. ÚS 129/99 ze dne 13. 6. 2000, srov. nález Ústavního soudu ze dne 13. 6. 2000, sp. zn. I. ÚS 129/99

²¹⁰ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 17. 12. 1997, sp. zn. II. ÚS 317/96

²¹¹ Jak upozorňuje Ústavní soud, tato doktrína tedy vede k neúspěchu stěžovatele v případě, že konfiskace byla završena před rozhodným obdobím. Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 21. 9. 2011, sp. zn. I. ÚS 1874/11; usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 6. 2003, sp. zn. II. ÚS 155/03; usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 4. 2009, sp. zn. III. ÚS 527/09

²¹² Srov. nález Ústavního soud ze dne 19. 1. 1999, sp. zn. I. ÚS 15/98

rozhodnutí z minulého období.“²¹³ Výjimkou jsou ovšem z této zásady správní akty přijaté v rozhodném období, pokud jde o případ restitučního řízení, jelikož samotným principem restitučního řízení je zmírňování křivd, proto je možné a nutné v případě restitučních titulů hodnotit jejich dopad. Již v několika případech bylo Ústavním soudem prokázáno, že konfiskací proběhnuvší na základě dekretu č. 12/1945 Sb. a dekretu č. 108/1945 Sb. bylo komunistickou diktaturou zneužito k ekonomické likvidaci třídních nepřátel, kam bezpochyby Římskokatolická církev jako celek a její složky patřily.²¹⁴

Ústavní soud tedy, na základě výše zmíněného, přisoudil stěžovateli postavení restituční. Dále si soud neodpustil pokárání Krajského soudu v Ostravě – pobočka v Olomouci, který opomněl na základě novější judikatury přisoudit stěžovateli postavení kvasirestitučního charakteru.

Avšak i přes toto zásadní pochybení Ústavní soud nekonstatoval přípustnost kasace napadených rozhodnutí, a to z důvodu existence z. č. 428/2012, o majetkovém vyrovnání s církvemi. Tento zákon, restituční povahy, dopadá na stěžovatele i jeho nároky, proto tedy došlo k odmítnutí stížnosti.

Závěrem lze pouze říci, že I. senát velmi případně shrnul argumentaci k případům týkajícím se nároků na vrácení majetku zkonfiskovaného na základě tzv. Benešových dekretů. Stěžovatelé činí zásadní chybu, pokud se upínají na případnou právní moc rozhodnutí Nejvyššího správního soudu,²¹⁵ neboť se „z hlediska restitučního posouzení jedná o otázku zcela marginální.“²¹⁶ Nevhodnost argumentace shledal soud především v tom, že v rozhodném období komunistický režim postupoval mnoha protiprávními způsoby, které mohly ve všech případech vyústit ve stejný závěr. I kdyby totiž rozhodnutí Nejvyššího správního soudu bylo řádně doručeno a rozhodnutí nabylo právní moci, lze se oprávněně domnívat, že komunistický režim by je nejspíše neakceptoval.

Zdařile se také první senát vyjádřil ke sjednocujícímu stanovisku, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05, jímž byl v tomto případě vázán. Záměr stanoviska nelze spatřovat ve zpochybňování majetkových křivd způsobených komunistickým

²¹³ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 4563/12

²¹⁴ Srov. nález Ústavního soudu ze dne 2. 11. 1999, sp. zn. II. ÚS 70/99 či nález ze dne 4. 10. 1995, sp. zn. II. ÚS 22/94

²¹⁵ Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu, sp. zn. 690/46

²¹⁶ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 4563/12

režimem na straně stěžovatelů, ale pouze, že „obecnými právními prostředky mimo restituční režim již dnes tyto křivdy nelze zmírnit.“²¹⁷

3.4 Krátký exkurs do rozhodování Nejvyššího soudu ČR po přijetí z. č. 428/2012 Sb.

Po přijetí nové zákonné úpravy týkající se majetkového vyrovnání s církvemi nelze očekávat záplavu judikátů. Příkladem rozhodovací praxe Nejvyššího soudu může být jeho odmítavé usnesení ze dne 2. 11. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3946/2015. Dovoláním se Provincie bratří františkánů bránila proti rozsudku odvolacího soudu,²¹⁸ jenž potvrdil rozsudek nalézacího soudu, jímž bylo určeno, že žalovaný²¹⁹ je vlastníkem lesních pozemků.

Přípustnost mimořádného opravného prostředku dovolatel opřel o ustanovení § 237 OSŘ, v platném znění, v němž argumentoval „meritem věci včetně jejích konkrétních zvláštností, které ji činí individuální“²²⁰ s tím, že rozhodnutí odvolacího soudu spočívá na nesprávném posouzení věci.²²¹

Ustanovení § 237 OSŘ stanovuje přípustnost dovolání v taxativně vymezených otázkách, v tomto případě proti každému rozhodnutí odvolacího soudu, kterým se odvolací řízení končí, jestliže napadené rozhodnutí závisí na vyřešení otázky hmotného nebo procesního práva, při jejímž řešení se: 1. odvolací soud odchýlil od ustálené rozhodovací praxe dovolacího soudu nebo 2. která v rozhodování dovolacího soudu nebyla dosud vyřešena nebo 3. je dovolacím soudem rozhodována rozdílně anebo 4. má-li být dovolacím soudem vyřešená právní otázka posouzena jinak.²²²

Dovolatel v tomto konkrétním případě nenaplnil přípustnost dovolání z důvodu nesplnění obligatorního požadavku v souladu s ustanovením § 241a odst. 2 OSŘ. To, že uvedl pouhý odkaz na ustanovení § 237 OSŘ bez bližšího vymezení hledisek, jichž se dotýká, není dle Nejvyššího soudu možné považovat za splnění přípustnosti dovolání.²²³ Proto tedy v tomto případě Nejvyšší soud

²¹⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 4. 9. 2014, sp. zn. I ÚS 4563/12

²¹⁸ Rozsudek Krajského soudu v Praze ze dne 14. 4. 2015, č. j. 22 Co 468/2014-147

²¹⁹ Česká republika – Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových

²²⁰ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 2. 11. 2015, sp. zn. 28 Cdo 3946/2015

²²¹ § 241a odst. 1 OSŘ

²²² Srov. SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol: *Občanský soudní řád*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 736, 737

²²³ Srov. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 25. září 2013, sp. zn. 29 Cdo 2394/2013

nedospěl k samotnému meritu věci, ač lze předjímat, jakým způsobem by postupoval.

Proti odmítavému usnesení Nejvyššího soudu se Provincie řádu bratří františkánů obrátila na Ústavní soud, jenž rozhodl odmítavým usnesením ze dne 8. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 200/2016. Jen na okraj lze říci, že tato ústavní stížnost otevřela stále aktuální otázku právní úpravy institutu dovolání.²²⁴ Avšak to již není tématem této práce.

²²⁴ Především se jedná o novelizaci OSŘ z. č. 404/2012 Sb., jež řešila přetížení Nejvyššího soudu neúměrným množstvím podaných dovolání v občanských a obchodněprávních věcech. Novelizace také reagovala na případy, „kdy kvalita dovolání sepisovaných advokáty je opravdu na nízké úrovni. Nejčastěji se jedná o dovolání, v nichž advokáti zaměňují ustanovení OSŘ o přípustnosti dovolání s dovolacími důvody“ (Důvodová zpráva k zákonu č. 404/2012 Sb.) Op. cit. z. usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 3. 2016, sp. zn. III. ÚS 200/2016.

Závěr

Hodnocení vývoje judikatury v posuzované problematice je velmi obtížné. Především samotná restituční problematika je vysoce komplikovaná materie, jelikož soudy v mnoha případech stály před situací, kdy na obou stranách sporu existoval ústavním pořádkem chráněný legitimní zájem. O to více byla komplikovaná situace v případě vlastnictví *de iure*, jež i přes čtyřicetileté hrůzy svědčilo původním vlastníkům, avšak zvlášť komunistického režimu jim byly věci odňaty bez jakéhokoli právního důvodu a později převedeny na třetí osoby, jež je často (určitě ne vždy) nabyly v dobré víře. Co však je možné konstatovat, je jisté selhání vrcholného soudnictví v případě ochrany vlastnických práv církevních právnických osob. Lze uvést, že Nejvyšší soud se svým výše popsaným²²⁵ sjednocujícím rozsudkem dopustil fatální chyby tím, že definoval výčtový zákon jako obecně restituční, čímž tento zákon vyložil v rozporu s jeho rozsahem a záměrem.

Této chyby se dopustil i Ústavní soud, který ovšem hranici ústavnosti zachoval svým konceptem tzv. „legitimního očekávání“, jímž nahradil absenci legislativní úpravy, jež by umožnila církvím naplnit své restituční nároky a především k výkonu existujícího vlastnického práva. Konceptem legitimního očekávání Ústavní soud nahradil ochranu vlastnického práva tím, že na straně církvi vytvořil oprávnění na vydání obecného restitučního předpisu. Na straně státu, resp. zákonodárce, pak tímto konceptem vytvořil závazek vydat zákon, k němuž se stát prostřednictvím ustanovení § 29 zákona o půdě zákonnou cestou již zavázal. Ústavní soud po určitou dobu ponechával dostatečný časový prostor pro moc zákonodárnou, proto jednotlivé ústavní stížnosti nebyly úspěšné, avšak v důsledku okolností plynutí času ve spojení s nepřiměřeně dlouhou nečinností zákonodárce naplnily tyto skutečnosti protiústavnost, proti čemuž musel Ústavní soud, z vůle ústavodárce jako ochránce ústavnosti, zasáhnout, a to vyplněním mezery v právním řádu, kdy z důvodu zabránění stavu protiústavnosti akceptoval oprávněnost vlastnických žalob a přiřknul jim kvasirestituční povahu.

Tento postup je mnohými kritizován, a to z důvodu nepřijatelného aktivismu, jak původně samotný Ústavní soud tento svůj případný zásah označil.

²²⁵ Kapitola: 3.1.3 Zásadní obrat

V souladu s vývojem popsáním v této práci je v této věci nutné přihlédnout k několika okolnostem.

Především je třeba připomenout, že k tomu došlo v rámci abstraktního přezkumu zákonnosti. Tato abstraktní kontrola norem byla iniciována na základě aktivní legitimace kvalifikovaných subjektů, tedy skupiny zákonodárců. Samotný návrh skupiny zákonodárců na zrušení ustanovení § 29 zákona o půdě se pohyboval na samotné hraně ústavnosti, jelikož umožnil Ústavnímu soudu významný prostor pro výklad návrhu a především postavil Ústavní soud do pozice ani ne tak negativního zákonodárce, jako spíše součásti moci soudní, jež v pozici konstatující protiústavnost stavu z důvodu neexistence restitučního zákona vytváří představu moci soudní disponující zákonodárnou iniciativou. Této případné kritiky si bylo samotné plénum Ústavního soudu velmi dobře vědomo, proto v rámci návrhu postupovalo v souladu se zásadou minimalizace zásahů soudnictví do oblasti legislativy.

V tomto případě, na základě argumentace Ústavního soudu, lze říci, že Ústavní soud, v rámci zachování ústavnosti, svým zásahem nepřekročil rámec jejího účelu, avšak není pochyb o tom, že je možné konstatovat společně s de Tocqueville, že svou abstraktní kontrolou, „mohl vyvíjet iniciativu a kritizovat zákonodárce, vstoupil by v plném lesku na politickou scénu.“²²⁶ Ústavní soud může výrazným způsobem zasahovat do moci zákonodárné, což v případě historického církevního majetku znamenalo případný aktivismus, jelikož Ústavní soud se v transformačním období stal jakýmsi garantem restitučního procesu, který byl protiústavně mocí zákonodárnou odpírán. Svým zásahem vedl Ústavní soud k naplnění účelu hodnotového zaměření ústavního pořádku ČR. Avšak do budoucna by tento přístup mohl přinést jistá rizika, mohlo by docházet k judicializaci politiky.

²²⁶ de TOCQUEVILLE, A., *Demokracie v Americe I.*, Praha Lidové noviny, 1992, s. 77

Zdroje

Seznam literatury

1. BOBEK, Michal, Pavel MOLEK a Vojtěch ŠIMÍČEK. *Komunistické právo v Československu: kapitoly z dějin bezpráví*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, Mezinárodní politologický ústav, 2009. ISBN 978-80-210-4844-7
2. *Církevní procesy padesátých let*. (Kolektiv autorů, vědecká redakce Jan Stříbrný). Karmelitánské nakladatelství, Kostelní Vydří 2002.
3. DRÁPAL, L., BUREŠ, J. a kol. *Občanský soudní řád I, II Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2009. ISBN 978-80-7400-107-9
4. HURDÍK, Jan. *Právnícké osoby a jejich typologie*. 2., dopl. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2009. Beckova edice právní instituty. ISBN 978-80-7400-168-0.
5. JÄGER, Petr, CHOCHOLÁČ, Aleš. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. Vydání první. Praha: Wolters Kluwer, 2015. Komentáře (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7478-871-0
6. JANIŠOVÁ, Milena a Karel KAPLAN. *Katolická církev a pozemková reforma 1945-1948: dokumentace*. Brno: Doplněk, 1995. ISBN 8085765446
7. KAPLAN, Karel. *Stát a církev v Československu v letech 1948-1953*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 1993. Studie, materiály, dokumenty
8. KINCL, Jaromír, Michal SKŘEJPEK a Valentin URFUS. *Římské právo*. Vyd. 2. dopl. a přeprac., v nakl. C.H.Beck vyd. 1. Praha: C.H. Beck, 1995. Beckovy právnícké učebnice. ISBN 80-7179-031-
9. KŘÍŽ, J., VALEŠ, V.. *Zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi: komentář*. 1. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2013. Beckovy komentáře. ISBN 978-80-7400-472-8
10. PEJŠKA, Josef. *Církevní právo se zřetelem k partikulárnímu právu československému*. Obořiště: Theologický ústav CSsR, 1934. s. 160 – 161
11. PRŮCHA, Václav. *Hospodářské a sociální dějiny Československa 1918-1992*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2004, ISBN 80-7239-147-x
12. ROUČEK, F., SEDLÁČEK, J. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Komentáře velkých zákonů československých, Díl druhý. V Praze: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1935, s. 199
13. SVOBODA, K., SMOLÍK, P., LEVÝ, J., ŠÍNOVÁ, R. a kol: *Občanský soudní řád*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013
14. TRAJER, Václav a Pavlína TRAJEROVÁ. *Katastr nemovitostí: výklad je zpracován k právnímu stavu ke dni 31.1.2010*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2010. Meritum (Wolters Kluwer ČR). ISBN 978-80-7357-481-9.

15. TRETERA, Jiří Rajmund. *Stát a církev v České republice*. Vyd. 1. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakl., 2002. Právo (Kostelní Vydří (Czech Republic)). ISBN 8071927074
16. TRETERA, Rajmund Jiří. *Církevní právo*. 1. vyd. Praha: J. Krigl, 1993
17. VALEŠ, Václav a Alexandra BEJVANČICKÁ. *České státní právo církevní 2: platná právní úprava*. Brno: Tribun EU s.r.o., 2015. ISBN 978-80-263-0908-6
18. VALEŠ, Václav. *Konfesní právo: průvodce studiem*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2008. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-135-9.
19. VALEŠ, Václav. *Restituce církevního majetku v České republice po roce 1989*. Vyd. 1. Brno: Moravsko-slezská křesťanská akademie, 2009. ISBN 978-80-904075-1-0
20. VAŠEK, Bedřich. *Dějiny křesťanské Charity*. Olomouc, 1941. Knihovna Charity.
21. VAŠKO, Václav. *Dům na skále. 2, Církev bojující: 1950 – květen 1960*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2007. ISBN 978-80-7192-892-8
22. WAGNEROVÁ, E., DOSTÁL, M., LANGÁŠEK, T., POSPÍŠIL, I. *Zákon o Ústavním soudu s komentářem. Vyd. 1. Praha: ASPI, 2007. Komentáře (ASPI)*. ISBN 978-80-7357-305-8

Seznam jiné literatury:

1. BALÁK, F., *K otázce vztahu restitučních a obecných předpisů z jiného pohledu*. [Právní zpravodaj 8/2004]
2. BERAN, K.: *Církevní právnické osoby*, [Právní rozhledy 6/2004, s. 199]
3. CZERNIN, Jan. *Majetková práva obročí, záduší a kostelů v minulosti a jejich transformace dnes*. Praha, 1996. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta
4. HENDRYCH, D. a kol. *Právnický slovník*, Praha 2009 (autor: STAŠA, Josef), právně informační systém beck-online.cz (zdroj [URL:https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhzmzsmvvg4zk7ov5gs5tbznuq](https://www.beck-online.cz/bo/document-view.seam?documentId=nnptembqhfwp64zrguxhzmzsmvvg4zk7ov5gs5tbznuq))
5. HRDINA, I. A. *Církevní restituční vykřičník*. Revue církevního práva, 1999, č. 1, [online]. [cit. 2. 3. 2016]. Dostupné na: <http://spcp.prf.cuni.cz/12/hrdina.htm>
6. CHUCHMA, J., *Nesmiřitelní*, Respekt 1993, č. 17
7. IVIČIČ, M.: *Ke sporu o katedrálu sv. Víta*, [Právní rozhledy 7/2007, s. 258]
8. JÄGER, P. *Příslib zákonodárce přijmout restituční zákon v judikatuře Ústavního soudu*. Jurisprudence, 2010, č.
9. *K problematice vlastnictví katolické církve a restitucí církevního majetku* (Masarykova univerzita v Brně) [online], [cit. 20. 2. 2016], PSP ČR. Dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=858&CT1=0>

10. KALNÝ, M.: *Církevní majetek a restituce*. Praha, Občanský institut 1995, s. 16
11. KAVKA, J., KINDL, M.: O nárocích, zejména církevních, mimo restituce, *Právník*, 1994, č. 2,
12. KINDL, M. Malá poznámka k majetku církví. *Právní rozhledy*, 1997, č. 7
13. KOLÁŘ, D., *Kiksy církevních restitucí*, *Neviditelný pes*, 18. 2. 2012, [online]. [cit. 1. 3. 2016]. Dostupné na: http://neviditelnypes.lidovky.cz/pravo-kiksy-cirkevnych-restituci-dl6-/p_spolecnost.aspx?c=A120217_105316_p_spolecnost_wag
14. *Odborný posudek* (Ústav státu a práva Akademie věd České republiky) [online], [cit. 20. 2. 2016], PSP ČR. Dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=858&CT1=0>
15. *Posouzení otázky církevního vlastnictví* (Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická) [online]. 13. 4. 2007. [cit. 20. 2. 2016] posudek je dostupný na webových stránkách Ministerstva kultury ČR: http://www.mkcr.cz/assets/cirkve-a-nabozenske-spolecnosti/majetkove-narovnani/Posudek_ZCU_Plzen.pdf
16. *Právně-historická expertiza Univerzity Karlovy v Praze právního postavení tzv. katolického církevního majetku v druhé polovině 19. a ve 20. století na území dnešní ČR*. [online], [cit. 20. 2. 2016], PSP ČR. Dostupný z: <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=858&CT1=0>
17. Programové prohlášení 1. vlády Mirka Topolánka ze dne 17. 1. 2007 [online] [cit. 5. 2. 2016] (Dostupné na: Vláda ČR: <http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>)
18. SPÁČIL, J., *Vztah práva na vydání věci podle restitučních předpisů a podle občanského zákoníku*. *Právní zpravodaj* 8/2003,
19. Ústav pro studium totalitních režimů, *Dějiny protikomunistické resistance*, Akce K, [online], [12. 2. 2016], Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>
20. Ústav pro studium totalitních režimů, *Dějiny protikomunistické resistance*, Akce Ř, [online], [12. 2. 2016], Dostupné na: <http://www.ustrcr.cz/cs/akce-k>
21. *Věstník Svazů katolické charity v Čechách*. Praha: Zemský svaz kat. charity v Čechách, 1939
22. WAGNEROVÁ, E. *Je Ústavní soud opravdu jen negativním zákonodárcem?* In: jinepravo.blogspot.cz [online]. 7. 11. 2007 [cit. 15. 3. 2016]. Dostupné z http://jinepravo.blogspot.cz/2007/11/je-stavn-soud-opravdu-jen-negativnm.html#disqus_thread

Seznam právních předpisů:

Codex iuris canonici 1917, zákon č. 946/1811 z. s., všeobecný zákoník občanský, z. č. 142/1867 ř. z., o všeobecných občanských právech, zákon č. 50/1874 ř. z., zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., zákon č. 32/1918 Sb. z. a n., o obstavení velkostatků; zákon č. 215/1919 Sb. z. a n., o zabránění velkého majetku pozemkového (záborový zákon); zákon č. 330/1919 Sb. z. a n., o Pozemkovém

úřadu; **zákon č. 81/1920 Sb.** z. a n., přidělový zákon; **zákon č. 329/1920 Sb.** z a n., o převzetí a náhradě za zabraný majetek, usnesení vlády československé republiky (Ročenka Československé republiky. Praha: [s.n.], 1929, sv. Ročenka, s. 261), **dekret prezidenta č. 5/1945.**, Dekret prezidenta o neplatnosti některých majetkově-právních jednání z doby nesvobody a o národní správě majetkových hodnot Němců, Maďarů, zrádců a kolaborantů a některých organizací a ústavů, **dekret č. 12/1945 Sb.**, částka 5, Dekret prezidenta o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa, **dekret č. 28/1945 Sb.** částka 14, Dekret prezidenta o osídlení zemědělské půdy Němců, Maďarů a jiných nepřátel státu českými, slovenskými a jinými slovanskými zemědělci, **dekret č. 108/1945 Sb.**, o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obrody, **z. č. 142/1947 Sb.**, o revizi první pozemkové reformy z roku 1919, **z. č. 46/1948 Sb.**, o nové pozemkové reformě, **z. č. 185/1948 Sb.**, o zestátnění léčebných a ošetrovacích ústavů a organizaci státní ústavní léčebné péče, **z. č. 218/1949 Sb.**, o hospodářském zabezpečení církví a náboženských společností státem, opatření ministerstva financí, spravedlnosti, Generální prokuratury, ministerstva kultury a informací č. č. j. 314/32128/67 (Souady ho mohou najít pod č. 32/1967 v částce 9 - 19/1967 ve Sbírce instrukcí a sdělení ministerstva spravedlnosti, v dotčeném ročníku s. 101), **vyhláška č. 351/1950 Ú.I.**, o převzetí správy některých majetkových podstat Náboženským fondem, **vládní nařízení č. 219/1949 Sb.**, o hospodářském zabezpečení církve římsko-katolické státem, **z. č. 141/1950 Sb.**, občanský zákoník („střední“), **z. č. 298/1990 Sb.**, o úpravě některých majetkových vztahů řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, **z. č. 338/1991 Sb.**, kterým se mění a doplňuje z. č. 298/1990 Sb., o úpravě některých majetkových vztahů a řeholních řádů a kongregací a arcibiskupství olomouckého, Listina základních práv a svobod, (**z. č. 2/1993 Sb.**), z. ČNR č. 165/1992 Sb., **z. č. 308/1991 Sb.**, o svobodě náboženské víry a postavení církví a náboženských společností, **z. č. 427/1990 Sb.**, o převodech vlastnictví státu k některým věcem na jiné právnické a fyzické osoby („zákon o malé privatizaci“), **z. č. 87/1991 Sb.**, o mimosoudních rehabilitacích, **z. č. 92/1991 Sb.**, o podmínkách převodu majetku státu na jiné osoby, **z. č. 172/1991 Sb.**, o přechodu některých věcí z majetku České republiky do majetku obcí, **z. č. 229/1991 Sb.**, o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, **z. č. 428/2012 Sb.**, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi

a o změně některých zákonů, **z. č. 428/2012 Sb.**, o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi a o změně některých zákonů (zákon o majetkovém vyrovnání s církvemi a náboženskými společnostmi), **z. č. 99/1963 Sb.**, občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, **z. č. 1/1993 Sb.**, Ústava České republiky, **z. č. 6/2002 Sb.**, o soudech a soudcích, **z. č. 183/1950 Sb.**, o majetku zanechaném na území Československé republiky, **z. č. 480/1991 Sb.**, o době nesvobody, **z. č. 40/1964 Sb.**, občanský zákoník, **z. č. 217/1949 Sb.**, kterým se zřizuje Státní úřad pro věci církevní, **z. č. 71/1967 Sb.**, správní řád, **z. č. 182/1993 Sb.**, o Ústavním soudu České republiky

JUDIKATURA

Historická judikatura

Rozhodnutí Nejvyšším soudem ČSR ze dne pod sp. zn. 1 Ec 73/57

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Ec 365/57

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. Cpj 196/66

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR sp. zn. NcS 79/67

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR sp. zn. NS Cpjf 82/82

Rozhodnutí občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu SR dne 9. 12. 1980, Cpj 52/80, publikovanou pod č. 2/1981 Sbírkou soudních rozhodnutí a stanovisek

Rozhodnutí Nejvyššího správního soudu ze dne 19.01.1924, Boh. A 3140/24

Nejvyšší soud ČR

Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 29. 5. 1997, sp. zn. 3 Cdon 404/96 ze dne 29. 5. 1997

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 27. 10. 1998, sp. zn. 28 Cdo 49/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 13. 4. 2000, sp. zn. 22 Cdo 2326/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 11. 7. 2001, sp. zn. 28 Cdo 779/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 25. 3. 1997, sp. zn. 2 Cdon 1177/96

Rozhodnutí velkého senátu občanskoprávního kolegia Nejvyššího soudu ze dne 11. 9. 2003, sp. zn. 31 Cdo 1222/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 6. 1998, sp. zn. 23 Cdo 1078/98

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. 8. 2000, sp. zn. 23 Cdo 311/98

Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 27. 10. 2004, č. j. 20 Cdo 1335/2003-73

Ústavní soud ČR

Nález Ústavního soudu ze dne 3. 8. 2005, sp. zn. II. ÚS 189/02.

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007 sp. zn. IV. ÚS 34/06

Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. 3. 1995, sp. zn. Pl. ÚS 32/94

Stanovisko pléna Ústavního soudu Pl. ÚS – st. 22/05 ze dne 1. 11. 2005, publikovaném také pod č. 13/2006 Sb.

Nález Ústavního soudu ze dne 2. 2. 2005, sp. zn. II. ÚS 528/02

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 7. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 9/07

Stanovisko pléna Ústavního soudu ze dne 1. 11. 2005, sp. zn. Pl. ÚS-st. 21/05

Nález Ústavního soudu ze dne 8. 8. 2005, sp. zn. IV. ÚS 298/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 24. 11. 2004, sp. zn. I. ÚS 428/04

Usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2000, sp. zn. II. ÚS 468/99

Usnesení Ústavního soudu ze dne 16. 3. 2005, sp. zn. II. ÚS 230/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 19. 6. 2005, sp. zn. IV. ÚS 509/05

Usnesení Ústavního soudu ze dne 10. 5. 2007, sp. zn. I. ÚS 679/03

Usnesení Ústavního soudu ze dne 18. 7. 2007, sp. zn. I. ÚS 1652/07

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 11. 2007, sp. zn. IV. ÚS 34/06

Nález Ústavního soudu ze dne 27. 11. 2002, sp. zn. Pl. ÚS 6/02

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 10. 1998, sp. zn. IV. ÚS 171/97

Nález Ústavního soudu ze dne 24. června 2009, sp. zn. I. ÚS 663/06

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 2005, sp. zn. Pl. ÚS 71/04

Nález Ústavního soudu ze dne 28. 2. 2006, sp. zn. Pl. ÚS 20/05

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993, sp. zn. Pl. ÚS 19/93

Nález Ústavního soudu ze dne 9. 7. 2003, sp. zn. Pl. ÚS 5/03

Nález Ústavního soudu ze dne 22. února 2011, sp. zn. I. ÚS 2266/10

Nález Ústavního soudu ze dne 15. 2. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 77/06

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 3. 2011, sp. zn. II. ÚS 2326/07

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. III. ÚS 3207/10

Nález Ústavního soudu ze dne 31. 8. 2011, sp. zn. I. ÚS 562/09

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 8. 2012, sp. zn. II. ÚS 3120/10

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 5. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 10/13

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 11/13

Usnesení Ústavního soudu ze dne 26. 2. 2013, sp. zn. Pl. ÚS 12/13

Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1992, sp. zn. I. ÚS 597/92 (Sbírka usnesení a nálezů Ústavního soudu ČSFR, ročník 1992, nález č. 16

Nález Ústavního soudu ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. II. ÚS 2896/09

Nález Ústavního soudu ze dne ze dne 4. 6. 1997, sp. zn. Pl. ÚS 33/96

Nález Ústavního soudu ze dne 17. 5. 1994, sp. zn. Pl. ÚS 36/93

Nález Ústavního soudu ze dne 22. 9. 1999, sp. zn. Pl. ÚS 24/98

Usnesení Ústavního soudu ze dne 17. 1. 2013, sp. zn. III. ÚS 1415/11

Usnesení Ústavního soudu ze dne 27. 6. 2013, sp. zn. II. ÚS 673/12

Usnesení Ústavního soudu ze dne 8. 7. 2013, sp. zn. IV. ÚS 795/12

Summary

Work deals with three thematic areas which cover church historic property. Subject matter of the first part is church historic property, its origins and its legal position in relation to the state. The second part focuses more broadly on the topic of straightening property injustices via legislation particularly in relation to ecclesiastical legal persons. The main theme of this section is principle of imprescriptible ownership rights which is closely related to the judicial protection of church property and unity of historical protection of property rights. The third section is an analysis of the of the court decisions made in accordance to the inaction of the legislature, furthermore covers closely crucial issue of the principle of legitimate expectations and more generally deals with relationship between the legislature and judiciary. Theme of the last chapter is the evaluation of the overall development of the case law of the Supreme and Constitutional Court and its implementation to the framework of the rule of law.